

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΗ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1979 | ΑΡΙΘ. 21

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Α'. ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ *

Σ χ ό λ ι α

XVII. 1. Συνεχίζεται καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἡ προτροπὴ καὶ προειδοποίησις τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τῶν κινδύνων τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν ψευδοδιδασκάλων. Αἱ λέξεις «οἰκοφθόροι» (κ.16,1), «φθείρη» (κ. 16,2), «ἀφθαρσία» (κ. 17,1) ἀποτελοῦν οἶονεὶ ἐννοιολογικὴν ἄλυσσον πρὸς ἑξαρσιν τῆς σημασίας τοῦ ἐκ τῶν αἱρέσεων κινδύνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τῶν εἰς ἀπώλειαν ὁδηγουσῶν ψευδοδιδασκαλιῶν τῶν αἱρετικῶν. «Διὰ τοῦτο μύρον ἔλαβεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὁ Κύριος»: 'Ο 'Ιγν. ἀναμιμνήσκεται ἐνταῦθα τὴν χρῆσιν τοῦ Κυρίου διὰ μύρου, κατὰ τὸ χωρίον Ματθ. 26,7: «Τοῦ δὲ 'Ιησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου». Πρβλ. καὶ Μάρκ. 14,3. Διὰ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ 'Ιγν. ᾔθελε νὰ ἐξάρῃ τὴν μεγάλην σημασίαν, ἣν εἶχεν ἡ διὰ μύρου χρῆσις τοῦ Κυρίου διὰ τὴν καθόλου 'Εκκλησίαν, ὅπως ἀκριβῶς ἐξαίρεται ἐν κεφ. 18,2 καὶ ἡ σημασία τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου. «Ἐλαβε λοιπὸν μύρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὁ Κύριος, ἵνα πνέῃ τῇ 'Εκκλησίᾳ ἀφθαρσίαν» καὶ «ἐβαπτίσθη, ἵνα τῷ πά-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 522 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 20 τεύχους.

θει τὸ ὕδωρ καθαρίσῃ». — Ἡ ἐναρξίς τοῦ κεφ. διὰ τῆς φράσεως «Διὰ τοῦτο» ὁ Ἴγν., ὁ ἐν παντὶ τὸν Παῦλον ἔχων ἐν νῷ, θέλει νὰ προσδώσῃ ἔμφασιν τηρήσεως πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεχθέντων καὶ πραχθέντων, καθ' ἃ καὶ ἡ Ἐκκλησία τηρεῖ ταῦτα καὶ διδάσκει. Πρβλ. Β' Κορ. 13,10. Β' Θεσ. 2,11.12. Φιλήμ. 15. Α' Τιμ. 1,16. Ὡς πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς δι' αὐτοῦ νεκρώσεως τῆς ἁμαρτίας, ὅρα τὴν μελέτην τοῦ J. A. Fischer, Studien zum Todesgedanken in der Alten Kirche I, München 1954, 151 ἐ. «ἵνα πνέῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀφθαρσίαν». "Ορα παράλληλα χωρία καὶ παρὰ τῷ Εἰρηναίῳ. Κατὰ αἰρ. «πνοὴν ἀφθαρσίας» (I,6,1) καὶ «πανταχόθεν πνέοντας τὴν ἀφθαρσίαν» (δηλ. ἐκ τῶν Εὐαγγελίων: III,11,8). — Πῶς δὲ «πνέῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀφθαρσίαν» ὁ Κύριος, φανερώνει ἡ ἀντιθετικὴ ἐν συνεχείᾳ πρότασις: «μὴ ἀλείψῃς τὸ δυσωδίαν τῆς διδασκαλίας τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, μὴ αἰχμαλωτίσῃ ὑμᾶς ἐκ τοῦ προκειμένου ζῆν». Ἡ τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλία εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ σώζουσα. Ἡ τῶν αἰρετικῶν ἀποτελεῖ «δυσωδίαν» καὶ «φθοράν». Πρβλ. Ἴγν. Μαγνησ. 6,2 «Διδαχὴ ἀφθαρσίας». Εἰρην. IV, 36,7 «τὴν γνῶσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἣ τις ἦν ἀφθαρσία» (ΒΕΠΕΣ τ. 5, 156,20). Παρομοίως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἴγν. ἐπεσήμανε καὶ ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας τὴν σπουδαιότητα τῆς διὰ μύρου χρίσεως διὰ τὴν Ἐκκλησίαν: «δύναται δὲ τοῦτο σύμβολον εἶναι τῆς διδασκαλίας τῆς κυριακῆς καὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ· μύρω γὰρ εὐώδει...» (Παιδαγ. II, 8,61). — Ἐξ ἄλλου πρὸ τοῦ Ἴγν. ὠμίλησεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος περὶ «εὐωδίας», συσχέτισας τὴν «γνῶσιν» τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν «ζωὴν» τὴν κατὰ Χριστόν: (Β' Κορ. 2,14-16. Πρβλ. καὶ Εὐσεβ., Ἔ. Ἰ. V, 1,35). E. Lohmeyer, Vom göttlichen Wohlgeruch (Sitzungsber. der Heidelberger Akad. d. Wissensch.). — «τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου» = Πρβλ. Ἴγν., Ἐφ. 19,1. Μαγν. 1,3. Τραλλ. 4,2. Ρωμ. 7,1. Φιλαδ. 6,2. "Ορα ἐπίσης Παύλου Α' Κορ. 2,6.8. Β' Κορ. 4,4. — «ὅ ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός», ὡς καὶ ἐν Μαγν. 7, 1. 10,2.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκός

Ὁμ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Ἀντιστοιχία

Αἱ Ἀσώματοι Δυνάμεις, ὧν τὴν Σύναξιν τιμᾷ ἡ Ἐκκλησία τὴν 8ην Νοεμβρίου, εἶναι, κατὰ τὴν Γραφήν, «λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν» (Ἑβρ. α', 14). Κατὰ τοῦτο, ἀντιστοιχοῦν εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, ὧν ἐπίσης ἔργον εἶναι ἡ στήριξις, φύλαξις καὶ ὁδήγησις τῶν πιστῶν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ ἡ Ἱερωσύνη ἐνθυμίζει καὶ δι' ἄλλον παραλληλισμοῦ τὰς ἀγγελικὰς ιδιότητας. Ὁ κληρικός, ὡς οἱ Ἄγγελοι, ἐνεργεῖ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι, ὡς γράφει ὁ Μέγας Βασίλειος (Περὶ Ἁγίου Πνεύματος 38, Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, τ. 52, 263), «αἱ Ἀγγελικαὶ Δυνάμεις δὲν εἶναι ἐκ φύσεως ἅγιοι... Ὁ ἁγιασμὸς λοιπὸν, ἐνῶ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν των, ἐπιφέρει εἰς αὐτὰς τὴν τελείωσιν μὲ τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διαιτοῦν δὲ αὐτὴν τὴν ἀξίαν διὰ τῆς εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐπιμονῆς».

Ἡ προϋπόθεσις

Διὸ καὶ ἡ κυρία προϋπόθεσις, διὰ ν' ἀποφέρῃ τὸ ποιμαντικὸν ἔργον καρπὸν, ἔγκειται εἰς τὸ νὰ εἶναι ὁ κληρικός ἤδη σκευὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὅχι ἀπλῶς μὲ τὴν χάριν τῆς Ἱερωσύνης, τὴν ἐνεργοῦσαν διὰ τῶν τελουμένων ὑπ' αὐτοῦ μυστηρίων καὶ ἁγιαστικῶν πράξεων, ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ ἀρετῆς του. Ἀλλὰ ἀκριβῶς μὲ τὴν ἐκ τῆς ιδιότητος του ἁγιότητος ἀπορρέουσαν πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν, τὴν φωτίζουσαν καὶ θερμαίνουσαν τὰς ψυχάς.

Ἀς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς δυνατοὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ, καθ' ὃν, διὰ τὸν ποιμένα καὶ λειτουργὸν τῆς Ἐκκλησίας, καθαρῶναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθάραι. Σοφισθῆναι καὶ οὕτω σοφίσαι. Γενέσθαι φῶς καὶ φωτίσαι. Ἐγγίσαι Θεῷ καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους. Ἀγιασθῆναι καὶ ἁγιάσαι. Δηλαδή, πρέπει νὰ εἶναι αὐτὸς πρῶτον καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτίαν,

διὰ τὰ καθαρῶς ἄλλους. Αὐτὸς πρῶτον σοφὸς κατὰ Θεόν, διὰ τὰ διδάξῃ τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως εἰς τοὺς ἄλλους. Νὰ ἔχῃ γίνῃ αὐτὸς ἤδη φῶς, διὰ τὰ φωτίσῃ τὰς συνειδήσεις. Νὰ ἔχῃ ὁ ἴδιος πρῶτον ἐγγίσει τὸν Θεόν, διὰ τὰ φέρῃ εἰς Αὐτὸν ἄλλους. Μὲ μίαν λέξιν δέ, τὰ εἶναι ὁ ἴδιος ἅγιος, διὰ τὸ ἁγιάσῃ τὰ λογικὰ πρόβατα τοῦ ποιμανίου του.

Οὕτως ἡ βιοτὴ του θὰ εἶναι ὄντως ἰσάγγελος.

"Ας ἐλπίζομεν.

Τὰ παιδιὰ μας ἐπανῆλθον εἰς τὸ σχολεῖον. Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ διδασκαλικοῦ ἔτους, πρέπει τὰ κάμωμεν ὠρισμένας σκέψεις δι' αὐτά. Ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς ἐποχῆς μας, λίαν δυσοίωνων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς εἰς Θεὸν πίστεώς μας.

Τὸ τὰ διαφυλαχθῇ ἡ ψυχὴ τῆς νεότητος σήμερον ἀπὸ τοὺς ἰδεολογικοὺς καὶ ἠθικοὺς κινδύνους ποὺ τὴν περιβάλλουν πανταχόθεν, ἡ καθημερινὴ πείρα μαρτυρεῖ ὅτι εἶναι δύσκολον. Πρέπει ὅμως τὰ ἐνδύσωμεν εἰς τὴν περὶ τῶν γεγονότων; Ἡ χριστιανικὴ πίστις ἐμπνέει αἰσιοδοξίαν. Πολιτεία, Ἐκκλησία, Οἰκογένεια, ἂν ἐμφοροῦνται ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰσιοδοξίαν, καλῶς πράττουν. Κάθε ἄλλο παρὰ εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ διαφρευσθοῦν, ἂν στηρίζουν εἰς τὴν ἑλληνοχριστιανικὴν Παιδείαν τὴν ἀποκαταδοκίαν των διὰ μίαν νέαν γενεάν μετ' εὐγενῆ ἰδεώδη καὶ ζωὴν ζηλευτήν.

Ἰδίως τοῦτο ἀφορᾷ εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας. "Ας ἐξακολουθοῦν, παρὰ τὰ λυπηρὰ ἐπιφαινόμενα, τὰ πληροῦν τὴν ἀποστολὴν των ἔναντι τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας μετ' ἀδιαπύτου ζήλου.

"Ὅλα καὶ ἂν χαθοῦν, λέγει ἀρχαῖος φιλόσοφος, ἂν ἡ ἐλπίς μένῃ, τὸ πᾶν δὲν ἀπωλέσθῃ. Καὶ ἡ ἐλπίς μας, ἐδῶ, εἶναι τὰ παιδιὰ μας, ἡ αὐριανὴ Ἑλλάς. Ἡ Βίβλος μακαρίζει τὸν ἄνθρωπον «ὃς οὐκ ἔπεσεν ἀπὸ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ» (Σοφ. Σειρ. ιδ', 2). Ὁ μακαρισμὸς ἀναφέρεται εἰς πάντα εὐσεβῆ χριστιανόν, ἰδιαιτάτα ὅμως εἰς τὸν ὁριζορὸν ἐργατὴν τοῦ νοητοῦ Ἀμπελώνος, ὅστις δὲν λησμονεῖ καὶ ἄλλα σχετικὰ μηνύματα ἔκ τε τῆς γραπτῆς Θείας Ἀποκαλύψεως καὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας. Τὸν πληροφοροῦν δι, ὄντως, τὴν τελευταίαν λέξιν πολλάκις ἔχει ἡ Χάρις, «ὥπερπερισσεύουσα ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία» (Ρωμ. ε', 20).

Η ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΓΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς συμπληρώσεως 1600 χρόνων ἀπ' τὸν θάνατο τοῦ Μ. Βασιλείου ἐξετάσθησαν διάφορες πτυχὲς τῆς βαθυστόχαστης διδασκαλίας τοῦ ἱεροῦ πατρὸς. Στὸ ἄρθρο αὐτό, πρὸς ἐκδήλωση εὐλαβείας στὸ πρόσωπο τοῦ ἁγίου τῆς Καισαρείας, παραθέτουμε μερικὰ στοιχεῖα ἀπ' τὴ θεολογικὴ γνωσιολογία τοῦ Οὐρανοφάντορος.

Ὁ Μ. Βασίλειος πίστευε ὅτι «ἀπερινόητος ἀνθρώπου φύσει καὶ ἄρρητος παντελῶς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἀποδέδεικται»¹. Γι' αὐτὸ κατέκρινε τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Εὐνομίου, οἱ ὅποιοι «οὐδὲ τῆς γῆς, ἦν καταπατοῦσι, τὴν φύσιν ἣτις ἐστίν, ἐπιστάμενοι, αὐτὴν ἐμβατεύειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἀλαζονεύονται»². Ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ μᾶς ξεφεύγει τελείως. «Πόσος δὲ Θεὸς καὶ τί τὸ μέτρον αὐτοῦ καὶ ποταπὸς τὴν οὐσίαν, τὰ τοιαῦτα ἐπικίνδυνα τῷ ἐρωτῶντι, ἀπορα δὲ τῷ ἐρωτωμένῳ· σιωπὴ δὲ θεραπεία τῶν τοιούτων ἐστὶς»³.

Παρὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ καὶ μερικὲς θεῖες ιδιότητες⁴. Στὴν γνώση αὐτὴ συμβάλλουν ἡ ἐποπτεία τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ ἡ θεωρία τῆς ἐσωτερικῆς πνευματικῆς πραγματικότητος. Ὁ κόσμος «τῷ ὄντι ψυχῶν λογικῶν διδασκαλεῖον καὶ θεογνωσίας ἐστὶ παιδευτήριον, διὰ τῶν ὁρωμένων καὶ αἰσθητῶν χειραγωγίαν τῷ νῷ παρεχόμενος πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἀοράτων»⁵. Ὅπως ἔχομε κατ' ἄμεσον τρόπο τὴν γνώση πολλῶν πτυχῶν τῆς ἐξωτερικῆς πραγματικότητος, «τὰς ὄψεις χρωμάτων ἢ σχημάτων, ἀκοὴν ψόφων τε καὶ φωνῶν,

1. Μ. Β α σ ι λ ε ι ο υ, Ἀνατρεπτικὸς τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου 1, 14, Migne Ἐ.Π. τόμ. 29, στ. 544-545.

2. Ἐνθ' ἀνωτ. 1, 13, Migne Ἐ.Π. τόμ. 29, στ. 541.

3. Μ. Β α σ ι λ ε ι ο υ, Ὁμιλία εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Μάμαντα, Migne Ἐ.Π. τόμ. 31, στ. 597.

4. Κωνστ. Α ο γ ο θ έ τ ο υ, Ἡ φιλοσοφία τῶν Πατέρων, μέρος Α', Ἀθῆναι 1930, σ. 210-211.

5. Μ. Β α σ ι λ ε ι ο υ, Ὁμιλία εἰς τὴν ἐξαήμερον πρώτη, παρ. 6, Migne Ἐ.Π. τόμ. 29, στ. 16.

ὁσφρησιν ἁτμῶν εὐωδῶν τε καὶ δυσωδῶν, γεῦσιν χυμῶν καὶ χυλῶν, ἄφῃν μαλακῶν καὶ σκληρῶν ἢ θερμῶν καὶ ψυχρῶν, ἔτσι μὲ τὸν νοῦ εἴμαστε κατὰ τρόπον ἅμεσο «τῶν νοητῶν ἐπίβολοι» καὶ βλέπομε μέσα μας «οἶονεὶ μικρῷ τινι διακόσμῳ τὴν μεγάλην τοῦ Κτίσαντος σοφίαν». Καὶ ἐὰν τώρα, κατὰ τὴν ἐπίγεια ζωὴ μας, «τὰς σκιὰς καθορῶμεν ὥς ἐν κατόπτρῳ, ὕστερον ἀπαλλαγέντες τοῦ γεώδους σώματος τούτου καὶ ἄφθαρτον ἐπενδυσάμενοι καὶ ἀθάνατον, τούτων τὰ ἀρχέτυπα κατοψόμεθα»⁶.

Γιὰ τὸν Μ. Βασιλείου ὁ καταφατικὸς χαρακτήρ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ συνδυάζεται πρὸς τὸν ἀποφατικόν. Ἰν' αὐτὸ ἡ Θεολογία δὲν πρέπει νὰ ἐκτρέπεται σὲ προσπάθειες πλήρους λογικῆς κατανοήσεως τῶν ἀπροσίτων στὴν ἀνθρώπινη διάνοια μυστηρίων τῆς Τριαδικῆς Θεότητος, τὰ ὅποια δὲν ἡμποροῦν «ἐνὶ μὲν ρήματι ἢ ὀνόματι οὔτε δηλωθῆναι, οὔτε νοηθῆναι»⁷. Ἡ γλώσσα τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως καὶ οἱ θεολογικὲς διατυπώσεις ἔχουν μὲν ἀναφορικότητα πρὸς τὸ ὑπερβατικὸ περιεχόμενον τοῦ θείου μυστηρίου, ἀλλὰ ἀδυνατοῦν νὰ εἰσδύσουν στὴν βαθύτερη οὐσία του. Οἱ θεολογικὲς ἔννοιες σημαίνουν ἀναμφίβολα κάποια γνωστικὴ μέθεξι στὴν θεία πραγματικότητα, ἀλλὰ δὲν ἀνταποκρίνονται σὲ ὅλο τὸ ἀνεξιχνίαστο πλάτος καὶ βάθος τῆς. «Νῦν δὲ καὶ Παῦλός τις ἦ, καὶ Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς ἃ βλέπει καὶ οὐ πλανᾶται οὐδὲ φαντάζεται, δι' ἐσόπτρου δὲ ὅμως βλέπει, καὶ ἐν αἰνίγματι καὶ τὸ ἐκ μέρους νῦν εὐχαρίστως δεχόμενος, τὸ τέλειον εἰς τὸ μέλλον περιχαρῶς ἀπεκδέχεται»⁸.

Οἱ γλωσσολογικὲς αὐτὲς ἀπόψεις τοῦ Μ. Βασιλείου τὸν ὠδήγησαν στὸ νὰ τονίζῃ ὅτι κανένα σύστημα τῶν δογματικῶν διατυπώσεων δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ ἐξαντλήσῃ καὶ συνενώσῃ ὅλες τὶς πτυχὲς καὶ διαστάσεις τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως σὲ μιὰ συνθετικὴ θεώρηση. Τὰ λεχθέντα ἐξάγουν τὸ δόγμα καὶ τὴν ὁμολογία ἀπ' τὴν

6. Μ. Β α σ ι λ ε ί ο υ, Ἐπιστ. 8η, Migne Ἐ.Π. τόμ. 32, στ. 265 ἐξ. Τ ο Ὡ λ Ὡ λ ο υ, Ὁμιλία εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ», Migne Ἐ.Π. τόμ. 31, στ. 213-216.

7. Μ. Β α σ ι λ ε ί ο υ, Περὶ πίστεως, Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῶν Πατέρων καὶ Ἑκκλησ. Συγγραμμάτων, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, τόμ. 53, σ. 26.

8. Ἐνθ' ἄνωγ.

περιοχή τοῦ στατικοῦ καὶ ἀνοίγουν γιὰ τὶς δογματικὲς διατυπώσεις τὴ διάστασι τοῦ δυναμικοῦ καὶ τὴ δυνατότητα τῆς ὁλοκληρώσεως ἢ διασαφήσεως μιᾶς διατυπώσεως μὲ μιὰ ἄλλη: «... Οὕτε ἐνὸς ὀνόματος ἀρκοῦντος πάσας ὁμοῦ δηλῶσαι τὰς τοῦ Θεοῦ δόξας, οὔτε ἐκάστου ἐξ ὁλοκλήρως ἀκινδύνως παραλαμβανομένου. Ἄν τε γὰρ εἴπη τις «Θεός», οὐκ ἐδήλωσε τὸ «Πατήρ»· τῷ δὲ «Πατὴρ» λείπει τὸ «Κτίστης». Τούτοις δὲ πάλιν χρεῖα ἀγαθότητος, σοφίας, δυνάμεως καὶ τῶν λοιπῶν τῶν φερομένων ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ. Πάλιν δὲ τὸ «Πατήρ» ὁλόκληρον κατὰ τὴν ἡμετέραν χρῆσιν ἐὰν ἐκλάβωμεν ἐπὶ Θεοῦ, ἀσεβοῦμεν· πάθος γὰρ καὶ ἀπόρροϊαν καὶ ἄγνοιαν καὶ ἀσθενείαν καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐπιφημίζει. Ὅμοίως δὲ καὶ τὸ «Κτίστης»· ἐφ' ἡμῶν γὰρ χρεῖα χρόνου, ὕλης, ὁργάνων βοηθείας, ὧν ἀπάντων καθαρεύειν δεῖ τὴν εὐσεβῆ περὶ Θεοῦ δόξαν. ὧς δυνατὸν ἀνθρώπῳ»⁹.

Ἐχοντας ὑπ' ὅψῃ τὸν δυναμικὸ αὐτὸ χαρακτῆρα τῶν δογματικῶν διατυπώσεων κατανοοῦμε γιὰ τὸ Βασίλειος εἶχε προσδευτικὸ πνεῦμα ἐν σχέσει πρὸς τὶς λεκτικὲς διατυπώσεις τῶν ἀναλ-
λοιώτων δογματικῶν ἀληθειῶν. Οἱ διατυπώσεις αὐτὲς ἀνταποκρί-
νονται σὲ ὠρισμένη δομὴ σκέψεως, σὲ ὠρισμένο ὁρίζοντα κα-
τανόσεως καὶ γλωσσικὸ ἐξοπλισμὸ συγκεκριμένης ἱστορικῆς
περιοχῆς καὶ συγκεκριμένου πνευματικοῦ περιβάλλοντος. Γι' αὐ-
τὸ ὁ Βασίλειος τόνιζε, πῶς δὲν πρέπει νὰ ἔχωμε «περιέργον ζή-
τησιν καὶ ἀπρεπεῖς λογομαχίας»¹⁰ γιὰ λεκτικὲς διατυπώσεις. Σ' αὐτὸ ἦταν σύμφωνος πρὸς τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιον, ὁ ὁποῖος κι ἐκεῖ-
νος τόνιζε, ὅτι «οὐ γὰρ αἱ λέξεις τὴν φύσιν μεταβάλλουσιν· ἀλλὰ
μᾶλλον ἡ φύσις τὰς λέξεις εἰς ἑαυτὴν ἔλκουσα μεταβάλλει. Καὶ
γὰρ οὐ πρότεροι τῶν οὐσιῶν αἱ λέξεις, ἀλλ' αἱ οὐσίαι πρῶται, καὶ
δεύτεραι τούτων αἱ λέξεις»¹¹.

ΕΤΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἀντιπρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

9. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 27.

10. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 29.

11. Μ. Ἀ θ α ν α σ ί ο υ, Κατὰ Ἀρειανῶν λόγος 6', 3, Βιβλιοθήκη Ἑλληνικῶν Πατέρων..., τόμ. 30, σ. 181.

Γιὰ τὴ 200ῇ ἐπέτειο τῆς ἐκδημίας του

ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίᾳ μας, τιμᾶται ἐφέτος ἡ 200ῇ ἐπέτειος τῆς δοξασμένης ἐκδημίας τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ (1779-1979).

Ἡ συνείδηση τῶν πιστῶν ἀναγνωρίζει στὸ μεγάλο αὐτὸ ἀνάστημα τῆς θείας Χάρης ἕναν Ἰσαπόστολο. Ἡ Ἱστορία μας τῶν νεωτέρων χρόνων τοῦ ἀπονέμει τὸν τίτλο τοῦ Δασκάλου τοῦ Γένους. Στούς ζηλευτοὺς χαρακτηρισμοὺς, ἀνταποκρίνεται ὁ ἀκάθιστος βίος του, πὺν ὑπῆρξε πολύτιμη προσφορά, ἐπισφραγισμένη μὲ μαρτυρικὸ τέλος, στὸν ἐπανευαγγελισμό καὶ τὴν παιδεία τοῦ Ἑθνους. Ἔτσι, δὲν ἔπεφταν σὲ ὑπερβολὴ ὅσοι παρομοίασαν τὶς περιοδεῖες του μ' ἐκείνες τῶν κηρύκων τοῦ ἀρχαῖκου χριστιανισμοῦ καὶ ὑπέβαλαν τὴν ἰδέα πὺς θὰ τοῦ ταίριαζε νὰ τιμᾶται μαζὶ μὲ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχες, σὰν προστάτης καὶ αὐτὸς τῶν ἑλληνορθοδόξων Γραμμάτων.

Ἡ ἀντικειμενικὴ κρίση πάνω στὸν Ἅγιο Κοσμᾶ ἔχει κανεῖς τὴν αἴσθησι πὺς ξεπερνᾷ σὲ τόλμη τὰ ποιητικὰ ἐπίθετα, πὺν σωρεῖ στὰ πόδια του ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν γενεῶν. Τὸ ἔργο του, ὅσο ἡ ἔρευνα ξεκαθαρίζει τὴν εἰκόνα τῶν γεγονότων, προβάλλει εὐρύτερο καὶ πὺς βαθὺ ἀπ' ὅ,τι θὰ τὸ ἀπέδιναν οἱ ὑμνητές του.

Ἀς θυμηθοῦμε, μ' εὐκαιρίᾳ τὴν ἀμφιετηρίδα του, τί ὑπῆρξε ὁ Κοσμᾶς γιὰ τὸν ὑπόδουλο τότε Ἑλληνισμό.

Καὶ κατόπιν, ἂς ἰδεασθοῦμε τί ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι γιὰ μᾶς. Γιὰτὶ ἄνδρες σὰν αὐτὸν δὲν παύουν νὰ μιλοῦν καὶ πέρα ἀπὸ τὸν ἀφανισμό τοῦ σαρκίου τους. Κάτοχοι πλέον τῆς οὐράνιας, εἶναι καὶ τῆς γήϊνης ἀθανασίας ἀγαπημένοι. Ὁ λόγος τους «οὐ δέδεται» (πρὸβλ. Β' Τιμ. 6' 9) ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ πῆλινα χεῖλη φθάρηκαν καὶ ἐπέστρεψαν στὸ χῶμα. Εἶναι παρουσία πὺς τὴν διαιωνίζουν, ὁλόδροση σὰν τριαντάφυλλο πὺς μόλις τὸ ἔκοψαν, ἕνα περιεχόμενο καὶ μιὰ ἀνέσπερη λάμψη, ἀναδρύζοντας ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς —τὸν αἰώνιο Θεὸ— καὶ ἀπὸ ἕνα θεάρεστο βίο.

Οἱ καιροὶ ποὺ τὸν ἀνάδειξαν σκεῦος τῆς ἀγαθῆς Πρόνοιας, ἦταν πολὺ δυσοίωνοι. Κυοφοροῦσαν — ἂν δὲν μεσολαβοῦσε μιὰ ἀνωθεν ἐνέργεια — τὸν ὀριστικὸ χαμὸ τῆς δόξας ποὺ εἶναι ἡ Ἑλλάδα.

Ὁ Κοσμάς πῆρε στὸ χέρι τὸν πυρρὸ τοῦ Πνεύματος, γιὰ νὰ φωτίσῃ τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ τῶν ὁμοφύλων του. Ἀπὸ τὴ Μονὴ Φιλοθέου (Ἁγίου Ὄρους), ὅπου εἶχε ἀράξει, γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴ του μέσα στὴν ἀσκησι καὶ τὴν ἡσυχία, τὰ λόγια τοῦ Παύλου «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος» (Α΄ Κορ. ι' 24) τὸν σπρώχνουν ξαφνικὰ πίσω στὸν κόσμον.

Ξέρει καλά, ἔχει βαθειὰ συναίσθηση, τί κίνδυνοι παραμονεύουν ὅποιον παρατᾷ τὸ μοναστικὸ περιβάλλον, ἔστω καὶ γιὰ τὸν πιὸ ἱερὸ σκοπὸ. Κοινωνεῖ τὴ σκέψῃ, ποὺ ἔκανε τότε, σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκοῦνε: «Ἐπειδὴ τὸ γένος μας ἔπεσεν εἰς ἀμάθειαν, εἶπα: Ἄς χάσῃ ὁ Χριστὸς ἐμένα, ἕνα πρόβατο καὶ ἃς κερδίσῃ τὰ ἄλλα. Ἴσως ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχὴ σας σώσῃ καὶ ἐμένα». Ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ κάποια ἄλλα του λόγια, ὁ πνευματικὸς καημὸς ποὺ τὸν συνεῖχε γιὰ τὴ σωτηρία τῶν πλησίων του, ἦταν φθασμένος στὴν παύλεια ἀκρότητα. Ἀνακαλοῦσε στὴ μνήμη τὸ «ἡνύχον αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται...» (Ρωμ. θ' 3,4). Ἀλλὰ ποιὸς εἶναι πιὸ σιμὰ στὸ Χριστὸ ἀπ' αὐτὸν ποὺ γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, ταυτισμένης μὲ τὴν ἀγάπῃ πρὸς τὸ Θεό, δέχεται γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του τὴν ἀπώλεια;

Θὰ ἦταν δύσκολο νὰ ξεχωρίσῃ κανεὶς, ὅσο λεπτεπίλεπτη κρίσις καὶ ἂν διέθετε, τὸ ἀποστολικὸ ἀπὸ τὸ θύραθεν στοιχεῖο στὸν ἐθνικο-γεωτῆριο ἄθλο τοῦ Ἀγίου. Χωρὶς ἀμφιβολία, ἐνιωθε μοναδικὰ ἐργάτης τοῦ μυστικοῦ Ἀμπελώνα. Καὶ ἂν τὸν βλέπουν μερικοὶ κάθε φορὰ μονάχα πολιτικὸ ὁδηγό, κοινωνικὸ ἀναμορφωτὴ ἢ ἐραστὴ περίπαθο τῶν θύραθεν γνώσεων, πέφτουν σὲ σφάλμα, ἀποξενώνοντάς τον ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ οὐσία τῶν ὧν δίδασκε. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φλωρίνης Αὐγουστῖνος συνοψίζει ἐπιτυχημένα αὐτὲς τὶς παρανοήσεις μὲ τὰ παρὰ κάτω:

«Ἐπειδὴ ὁ Ἅγιος εἰς κάποιαν ἐξαιρετικὴν περίπτωσιν ἐπέ-
 τρεψεν ὑλικὸν κατεστραμμένον τινὸς ναοῦ νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ
 τὴν ἀνέγερσιν σχολείου, ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιστατικοῦ ἐξήχθη ἀμέ-
 σως τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Κοσμάς δὲν ἔκαμνε τίποτε ἄλλο παρὰ
 νὰ κρημνίσῃ ἐκκλησίας διὰ νὰ κτίσῃ σχολεῖα. Ποῖος; Ἐκεῖνος ὁ-
 στις, εἰς ἣν ἤθελε τὰ γράμματα, τὰ ἤθελε ὡς ὑποβοηθητικὰ τῆς ἠθι-
 κῆς καὶ θρησκευτικῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, λέγων ὅτι τὸ
 σχολεῖον ἀνοίγει ἐκκλησίας, ἀνοίγει μοναστήρια. Καὶ ἄρα scho-
 λεῖον τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει θεμέλιον θρησκευτικόν, δὲν ἔχει θεμέλιον
 τὴν μεγάλην ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν καὶ
 τὸν πλησίον, ἀλλ' εἶναι ψυχρόν, ἀδιάφορον, πολέμιον τῆς ἀλη-
 θοῦς πίστεως, τὸ σχολεῖον αὐτὸ ἔχει ἐκφυλισθῇ, εὐρίσκεται ἐκτός
 προορισμοῦ καὶ εἶναι δυναμίτις εἰς τὰ θεμέλια τῆς ὁρθοδόξου κοι-
 νωνίας. Διότι, ὡς προφητικῶς ἔλεγεν ὁ Ἅγιος, τὰ μεγάλα κακὰ
 εἰς τὴν ἀνθρωπότητα θὰ ἔλθουν ἀπὸ τοὺς διαβασμένους. Ἐπειδὴ
 εἰς ἄλλην περίπτωσιν συνέβη νὰ καυτηριάσῃ τὰ ἁμαρτήματα, τὰς
 ἠθικὰς παρεκτροπὰς, τὴν ἀσπλαγχνίαν καὶ ἀδικίαν τῶν πλουτούν-
 των καὶ ἐν γένει τῶν κατεχόντων κάποιαν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ,
 ἐκ τοῦ ἐλέγχου τούτου ἐξήγαγον ἄλλοι τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἅγιος
 δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνας κοινωνικὸς ἐπαναστάτης, κάμνων
 ταξικὸν ἀγῶνα, ἐξεγείρων τοὺς “μικροὺς” κατὰ τῶν “μεγάλων”».

Εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ Ρήγα ὡς πρὸς τὸ μεγάλο Ξεσηκωμό.
 Ἀλλὰ τὸ σάλπισμά του τὸ συνθέτουν μόνο θρησκευτικοὶ τόνοι. Ἡ
 ἀπόστασις πρὸς τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸ Φερραῖο, εἶναι ἀπατηλή. Γιὰ
 ποιὸς ἀμφισβητεῖ πῶς γιὰ τὸν Ἕλληνα τοῦ '21 ὁ ἀγῶνας συνδύαζε
 ἄρρηκτα θρησκεία καὶ πατρίδα; Πολεμοῦσε γι' αὐτὰ τὰ δυό: «Γιὰ
 τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἀγία καὶ τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερία».
 Ἔτσι τραγουδοῦσε τὸν πόθο του, συνταιριάζοντας, μὲ μιὰν ἐπί-
 κλησιν, τὸ στρατιωτικὸ Ἅγιο, τὸν Τροπαιοφόρο Γεώργιο, μὲ τὸν
 Ἰσαπόστολο Κοσμά: «Βόηθα μας Ἅγιε Γιώργη καὶ σὺ Ἅγιε
 Κοσμά».

Πνεῦμα ἀγνὰ χριστιανικόν, ὁ Κοσμάς δὲν εἶχε παρασυρθῇ ἀπ'
 ὅ,τι ὀνομάζουμε φυλετικὰς διακρίσεις. Παράφορα καὶ ἄκρατα Ἑλ-
 ληνας, δὲν ξεχώριζε ἄνθρωπο ἀπ' ἄνθρωπο. Στὴν καρδιά του,

πανδοχεῖο θείας ἀγάπης, στεγάζονταν, μαζί μὲ τοὺς συμπατριῶτες του, Τοῦρκοι καὶ Βαλκάνιοι. Ἔτσι, δὲν παραλείπει, μέσα στὸ ὥ-
ραῖο πάθος του γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, νὰ ὁμολογῇ: «Ὅλοι οἱ ἄν-
θρωποι εἶναι ἀπὸ ἓνα πατέρα καὶ μίαν μητέρα καὶ διὰ τοῦτο εἴ-
μεθα ὅλοι ἀδελφοί, ὅλοι ἴσοι».

Ἐτοίμαζε τὸν ἀγώνα γιὰ τὴν Ἐλευθερία, ἀλλὰ πῶς; Ὅχι
μὲ κοσμικὸ πνεῦμα. Τὸ πεντακάθαρο κηρόμελι τοῦ λόγου του, βγαλ-
μένο ἀπὸ τὴ νοητὴ κυψέλη τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἀπὸ μίαν
δοσία βιοτῆ, γλύκαινε καὶ ἔτρεφε ἀναρίθμητες ψυχές.

Σώθηκαν ὥς ἐμᾶς κομμάτια πολύτιμα τῶν διδαχῶν του. Ὁ
ἀείμνηστος Δημ. Μπαλάνος εἶχε παρατηρήσει πῶς, μὲ τὴ διάκρι-
ση τοῦ Φρ. Σκούφου σὲ ἔντεχνη καὶ φυσικὴ ρητορεία, βλέπουμε
ἐδῶ ἓναν ἀριστερά στὴ δεύτερη. Ὄντως, εἶναι ἀπλὸς στὰ νοήματα,
πηγαῖος στὸ αἶσθημα, παραστατικὸς μὲ καίριες εἰκόνες καὶ παρο-
μοιώσεις. Δὲν μυρίζει λυχνάρι προετοιμασίας, ἀλλὰ θυμᾶσαι τὸ
κυριακό: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ
δεῖ εἰπεῖν» (Λουκ. ιβ' 12).

Ὅσο γιὰ τὸ γλωσσικὸ του ἰδίωμα, βέβαια τέτοιος διδάχος
δὲν μπορούσε νὰ ἀνήκη στοὺς «κονισαλέους ἀττικιστὲς» (Ἰ. Μ.
Παναγιωτόπουλος). Ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ βγαλμένος, ποιὰν
ἐκφραση παρὰ τὴ λαϊκὴ θὰ εἶχε; Ὅχι ὅμως τὴ χυδαία καὶ πρό-
στυχη, ἀλλὰ τὴν εὐγενισμένη ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ γλώσσα τῆς
Ἐκκλησίας. Χωρὶς ἄλλο, ὁ Κοσμᾶς μιλοῦσε ἔτσι καὶ μὲ συνειδητὴ
σκοπιμότητα. Ὅ,τι τὸν ἐνδιέφερε, ἦταν νὰ βρῖσκη ἀπήχηση, ἢ
ἐπικοινωνία του μὲ τὸ ἀκροατήριό νὰ εἶναι ἄμεση καὶ ἄνετη. Ἔτσι,
οἱ διάλογοί του μ' αὐτὸ δὲν λείπουν.

Χάρη στὴν ἀθάνατη οὐσία τοῦ Εὐαγγελίου καὶ στὸν ἄσηπτο
δημοτικὸ λόγο, τὸ κήρυγμα τοῦ Κοσμᾶ εἶναι καὶ σήμερα ἐντρυφήμα.
Κατανύττει ὅπως καὶ τότε πού πρωτοακούστηκε.

Γιὰ τοὺς πολλοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ ἰδιαίτερα γιὰ τὴ διδάσκουσα
Ἐκκλησία, ὁ Ἅγιος αὐτὸς τῆς Τουρκοκρατίας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι
ἓνα φλογερὸ παρὸν ἀνάμεσά μας. Ἀνοίγει σὲ ὅλους «τρίβους σω-
τηρίας». Καὶ ξεχωριστὰ στοὺς δουλευτὲς τοῦ χωραφιοῦ τῶν ψυ-
χῶν, μεταδίνει ἐμπνευση, στήριξη, φιλότιμο ἱερό.

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ

Ο ΧΙΛΙΑΣΤΙΚΟΣ «ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ»

Ἐάν μᾶς ρωτοῦσε κανεὶς ποῖό εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν χιλιαστῶν, ποὺ ἐκδηλώνεται κάθε φορὰ σὲ συζητήσεις μαζί τους, θὰ ἀπαντούσαμε χωρὶς δισταγμό: Τὸ ἀγέροχο ὕφος, ἓνας διαβολικὸς ἐγωϊσμός. Ἀκόμη καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ἔχουν αὐτὸ τὸ ὕφος, ἀνάμικτο μὲ εἰρωνεία, μὲ ἀποτελεσματὸν νὰ προξενοῦν θλίψη, νὰ προκαλοῦν οἶκτο γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς παιδικῆς ἀπλότητος καὶ ἀφελείας.

—Βλέπετε τί ἄσχημο χαρακτηῖρα ἀπόκτησε στὴν ὀργάνωσι τὸ παιδί σας; εἶπα κάποτε σὲ χιλιάστρια μητέρα, ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς εἰρωνείας, ἔστω καὶ ἂν μιλάει μὲ μεγαλύτερους ἀνθρώπους, εἶναι νὰ ραγίξῃ ἡ καρδιά σου!

—Εἶναι τὸ ὕφος του, μοῦ ἀπάντησε ἡ μητέρα. Καὶ ὅταν μετὰ ἀπὸ λίγο παρατήρησα πὼς καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς εἰρωνείας, μοῦδωσε καὶ πάλι τὴν ἀπάντησι: Εἶναι τὸ ὕφος μου!

Γενικὰ οἱ χιλιαστὲς πιστεύουν πὼς ἡ ὀργάνωσί τους εἶναι ὁ «παράδεισος» τοῦ «θεοῦ» ἐπάνω στὴ γῆ. Ἐκεῖ μέσα ὑπάρχει ὁλόκληρη ἡ «ἀγιότητα» καὶ ὅλες οἱ «ἀρετές», ἐνῶ ἔξω ἀπὸ αὐτὴ ὑπάρχει μόνο «ἡ ἁμαρτία, ἡ μοιχεία, ἡ πορνεία, ἡ ὁμοφυλοφιλία, τὸ ἔγκλημα...». Γι' αὐτὸ καὶ χαρακτηρίζουν ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ἰδιαίτερα τοὺς πιστοὺς τῆς Ἐκκλησίας ὡς «Σόδομα καὶ Γόμορα»!

Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσουν οἱ ἀναγνώστες μας πὼς ὑπερβάλουμε τὰ πράγματα, θὰ παραθέσουμε ἐπίσημο κείμενο τῆς χιλιαστικῆς ὀργανώσεως, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Σκοπιά» (1976 σελ. 29) :

«... αὐτὰ τὰ ἄτομα ποὺ ἔχουν ἀνοιχτοὺς ὀφθαλμοὺς, εὐήκοα ὦτα καὶ εἰλικρινῆ καρδιά ἔχουν καταφύγει στὴν ἐγκαθιδρυμένη βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχουν ὁρῆ καταφύγιο σ' αὐτήν, τρέχοντας, σὰν νὰ λέγαμε, στὰ ὄρη ἔξω ἀπὸ τὴν ζώνη τοῦ κινδύνου προτοῦ

ξεσπάση ἡ «μεγάλη θλίψις»... Ἐτσι αὐτοὶ ἔχουν ἔλθει σ' ἕναν «παράδεισο» πνευματικοῦ εἵδους, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰεχωβά Θεὸς ἐδημιούργησε γιὰ τὸν ἀποκαταστημένο λαό του ἀπὸ τὸ 1919...».

Τί μᾶς λέει ἐδῶ ἡ χιλιαστικὴ ἡγεσία; Πῶς οἱ χιλιαστές, ποὺ ἔχουν τὰ μάτια τους καὶ τὰ αὐτιά τους «ἀνοικτά», κατέφυγαν στὴ χιλιαστικὴ ὀργάνωσι, ποὺ εἶναι ἡ «ἐγκαθιδρυμένη βασιλεία» τοῦ «θεοῦ». Σ' αὐτὴ τὴν ὀργάνωσι «ἔχουν ὁρῇ καταφύγιο» μακριὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς «σφαγῆς», ποὺ θὰ ξεσπάσῃ γιὰ τὸν καθένα ποὺ δρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ «καταφύγιο» αὐτό, τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν πνευματικὸ «παράδεισο», ποὺ ὁ «Ἰεχωβά» ἐδημιούργησε γιὰ τοὺς χιλιαστές τὸ ἔτος 1919!

Ἀπὸ τὸ 1919 λοιπὸν ἀποκαταστάθηκε ὁ «παράδεισος», ἡ «βασιλεία τοῦ θεοῦ» πᾶνω στὴ γῆ. Οἱ χιλιαστές εἶναι οἱ «πολίτες» αὐτῆς τῆς «βασιλείας», ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι προορίζονται γιὰ σφαγὴ!

Κάθε χιλιαστής ἔχει «πεισθῇ» γι' αὐτὴν τὴν «μεγάλῃ ἀλήθειᾳ», ἀφοῦ ἔχει ὑποστῇ πλῆυσι ἐγκεφάλου καὶ ἔγινε ἄβουλο ὄργανο τῆς «Ἐταιρίας», τὴν ὁποία πιστεύει γιὰ «ἀγωγὸ τοῦ θεοῦ». Δὲν δίνει καμμιά βάσι στὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἄλλων, οὔτε καὶ στὴ δικὴ του «λογίκευσι». Πιστεύει τυφλὰ αὐτὸ ποὺ τοῦ διατάσσει τὸ Μπροῦ-κλιν.

Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ ἔχη ἐγωϊσμό, ἐπαρμένο ὕψος καὶ πῶς νὰ μὴ διαπνέεται ἀπὸ τὸ διαβολικὸ πνεῦμα τῆς εἰρωνείας, ἀφοῦ «πιστεύει» πῶς αὐτὸς εἶναι ὁ «πολίτης τῆς βασιλείας» καὶ πῶς ζεῖ «στὸν παράδεισο τοῦ θεοῦ», ἐνῶ οἱ ἄλλοι, οἱ συνομιλητές του, «πλανήθηκαν ἀπὸ τὸ διάβολο» καὶ προορίζονται γιὰ τὴ «σφαγὴ»; Αὐτὸ εἶναι γιὰ κάθε χιλιαστή «σίγουρο», δὲ χρειάζεται νὰ ξέρῃ ποιὸν ἔχει ἀπέναντί του, ποιά τὰ κίνητρά του καὶ ποιὸς ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του.

Ἐτσι κατανοοῦμε ἐπὶ παραδείγματι τὴ συμπεριφορὰ ἐνὸς χιλιαστοῦ, ποὺ ὅταν εἶδε κάποιον νεαρὸ ὁμόπιστό του νὰ προσφέρῃ τὴ θέσι του στὸ τραῖνο σὲ ἡλικιωμένη κυρία, τοῦ εἶπε:

—Τί κάνεις ἐκεῖ; Δὲν ξέρεις πῶς ἡ γυναίκα αὐτὴ ἀνήκει στὸ διαβολικὸ σύστημα, ἐνῶ σὺ εἶσαι πολίτης καὶ διαγγελεὺς τῆς βασιλείας; Σὺ προορίζεσαι γιὰ ζωὴ, ἐκεῖνη τὴν περιμένει σφαγὴ!

Ἡ συμπεριφορὰ αὐτὴ δὲν κάνει διακρίσεις ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν πρὸ στενῶν συγγενῶν, ἀπέναντι τοῦ συζύγου, ἀπέναντι τῶν ἰδίων τῶν γονέων, ὅπως στὴν περίπτωσηί τοῦ προηγούμενου ἄρθρου μας. Ὅταν τὰ πρόσωπα αὐτὰ δὲν βρίσκονται στὴν «ἀλήθεια τοῦ Μπροῦκλιν», μάλιστα ὅταν ἐγκαταλείψουν τὴ χιλιαστικὴ πλάνη, τότε δέχονται ἐπίθεσι ἀπὸ τὴν ἀδίστακτῃ χιλιαστικῇ ἡγεσίᾳ, μὲ ἀποτέλεσμα τὰ συχνὰ οἰκογενειακὰ δράματα, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν τὰ παρουσιάζουν οἱ στῆλες τῶν καθημερινῶν ἐφημερίδων.

Ἀλλὰ καὶ οἱ λιγοστὲς ἐκείνες περιπτώσεις, ποὺ γίνονται γνωστὲς, εἶναι ἀρκετὲς νὰ χρωματίσουν μὲ μελανὰ χρώματα τὸν χιλιαστικὸ «παράδεισο».

«Ὅταν δέχθηκα νὰ γίνω Ἰεχωθίτισσα δὲν φανταζόμουν ποτὲ ὅτι μιὰ μέρα θὰ διαλυόταν τὸ σπίτι μας. Τώρα χτυπάω τὸ κεφάλι μου, μὰ εἶναι ἀργά», ἀποκάλυψε ἡ κυρία Ε. Μ. σὲ δημοσιογράφον τῆς «Ἀπογευματινῆς».

Οἱ πρῶτες ἀμφιβολίαι ἦλθαν στὴν κυρία Ε. Μ. ὅταν οἱ «δμοῦ-δεάτες της» ἐπέμεναν νὰ παντρεύσουν τὴ 18χρονη κόρη της Θεοδώρα μὲ νεαρὸ χιλιαστή. «Ἀντίρρηση δὲν χωροῦσε». «Ἀπὸ τότε ἄρχισα νὰ κλωνίζομαι. Μ' ὅλα αὐτὰ ποὺ ἔδλεπα νὰ γίνονται γύρω μου, μὲ τὴν καταπίεση ποὺ εἶχα κοντά τους...».

Ἡ Ε. Μ. δῆλωσε ἕνα πρωτὶ στὸν ἄνδρα της ὅτι θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησίαν καὶ παρεκάλεσε καὶ ἐκεῖνον νὰ κάνῃ τὸ ἴδιον.

«Ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει ἡ Ὀδύσειά μου», εἶπε στὸν ὑπουργὸ Δικαιοσύνης κ. Σταμάτη. «Ὅλοι ἔπεσαν ἐπάνω του καὶ τοῦ ἔβαζαν λόγια ἐναντίον μου. Τοῦ ἔλεγαν νὰ μὲ χωρίσῃ. Καὶ ἐκεῖνος, ποὺ μέχρι τότε ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ καλὸς μαζί μου, ἄρχισε νὰ μοῦ φέρεται ἄσχημα».

Στὰ μάτια τῆς ὁργανώσεως ἡ κυρία Ε. Μ. ἦταν πλέον πολὺ ἐπικίνδυνη καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξουδετερωθῇ. Τὸ συμφέρον τῆς χιλιαστικῆς Ἑταιρείας εἶναι ὁ ἀνώτατος νόμος. Αὐτὸ ρυθμίζει ἀκόμη καὶ τίς συζυγικὰς καὶ οἰκογενειακὰς σχέσεις. Ἔτσι ἀποφασίζεται κατὰ

πόσον ένας συζυγικός δεσμός θα διατηρηθῇ ἢ θα διαλυθῇ. "Όλα τὰ μέσα ἐπιτρέπονται, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα, ποὺ δικαιολόγησαν ἀπόλυτα τὸν τίτλο στὸ σχετικὸ ἄρθρο τῆς ἐφημερίδος ποὺ ἀναφέραμε: «ΑΙΧΜΑΛΩΤΗ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΙΕΧΩΒΑΔΩΝ».

Ἡ αἰχμαλωσία αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται δέδαια στὴν μητέρα, ἀλλὰ στὴν κόρη τῆς κυρίας Ε. Μ. στὴ Θεοδώρα. «Τὸν ἴδιο καιρό», διηγεῖται ὁ δημοσιογράφος, «ἡ κόρη, ποὺ ἦταν παντρεμένη στὴν Πάργα καὶ στὸ μεταξὺ εἶχε ἀποκτήσει ἓνα παιδί, δῆλωσε στὸ σύζυγό της ὅτι "θέλει νὰ ξαναγίνῃ Χριστιανή". Ἡ μάνα της συνεχίζει: "Ὁ γαμπρός μου ἔγινε ἑξάλλος μὲ τὴν ἀπόφασή της καὶ δὲν ἤθελε οὔτε γιὰ ἄστειο νὰ τὸ ἀκούσῃ. Ἡ ζωὴ τους ἄλλαξε. Τῆς μιλοῦσε ἄσχημα καὶ τὴν ἀπομόνωνσε...».

Ἡ Θεοδώρα κατάφερε νὰ φύγῃ καὶ γύρισε στὸ πατρικό της σπίτι. "Όμως ὁ πατέρας της ἦταν χλιαστής. "Ἔτσι εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἐκεῖνον. "Όπως ἀνέφερε ἡ κυρία Ε. Μ. ἡ ἐχθρότητα ποὺ ἀντιμετώπισε ἀπὸ τὸν πατέρα ἦταν χειρότερη καὶ ἀπὸ ἐκεῖνη τοῦ συζύγου. Ὁ Μ..., ποὺ δὲν συγχώρησε τὴν «ἀποστάτιδα» γυναῖκα του, ὕβριζε τώρα καὶ τὴν κόρη καὶ τὴν ἔσπρωχνε νὰ ξαναγυρίσῃ «στὸ σπίτι της». «Τὸ παιδί δὲν ἄντεξε ἄλλο ἀπὸ τοὺς καυγάδες καὶ γιὰ νὰ μὴ φθάσουμε στὸ φονικό, ἔφυγε καὶ ἦρθε στὴν Ἀθήνα στὴ θεία της».

Δὲν θέλουμε νὰ ἀναφερθοῦμε στὴ συνέχεια τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς, στὴν ἐξαφάνισι τῆς Θεοδώρας καὶ στὰ τρία τηλεφωνήματα, ποὺ ἀναστάτωσαν τὴ μητέρα, γιὰτὶ στὸ πρῶτο «εἶπε τρεῖς φορές τὸ ὄνομά της βραχνὰ καὶ ἔπειτα τὸ "κλεισε», στὸ δεύτερο ἀκουστήκε μόνο ἡ ἀνάσα της «γιὰ δευτερόλεπτα» καὶ στὸ τρίτο «καλοῦσε μὲ τὴν ἴδια βραχνή φωνὴ βοήθεια». Τὸ δημοσίευμα ἔκλεινε μὲ τὴν κραυγὴ ἀπελπισίας τῆς πονεμένης μητέρας: «Τὸ παιδί μου ὑποφέρει, τὸ κώθω. Βοηθήστε με νὰ τὸ βρῶ».

Ἡ συμπεριφορὰ αὐτὴ δὲν εἶναι προσωπικὴ ὑπόθεσι τοῦ πατέρα ἢ καὶ τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας. Ἔχει τὴν πηγὴ τῆς στίς διαταγὰς τῆς χλιαστικῆς ὁργανώσεως: Ὁ «πατέρας καὶ ἡ μητέρα... Δὲν τολμοῦν ν' ἀφήσουν ἀχαλίνωτη τὴ στοργὴ των, δὲν τολ-

μοῦν νὰ φεισθοῦν ἀκόμη καὶ τοῦ προσφιλοῦς των, τοῦ ὁποίου τῇ φυσικῇ γέννησι· ἐπροξένησαν!... Πρέπει νὰ τὸ 'διατραυματίσουν'...Πρέπει νὰ τὸ θεωρήσουν ὡς πνευματικῶς νεκρὸ γι' αὐτούς, ὡς ἕναν, μὲ τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἔχουν θρησκευτικὴ συναναστροφή καὶ συναδελφότητα...» (Σκοπιὰ 1962 σελ. 17).

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ χιλιαστικὴ ἡγεσία ἐκδιάζει ψυχολογικὰ τὰ θύματά της καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ διαλύσῃ ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες εὐτυχισμένες οἰκογένειες σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον ὅταν κινδυνεύουν τὰ συμφέροντά της. Καὶ ἔχει μάλιστα τὸ θράσος νὰ καταλογίζῃ στοὺς ἄλλους ἐκδιασμό, προκειμένου νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς ὁπαδούς της καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν προσοχὴ των, ἐφαρμόζοντας τὸ γνωστὸ σύστημα ἐνὸς κλέφτη, ποὺ ἀμέσως μετὰ τὴν κλοπὴ ὁγῆκε στοὺς δρόμους καὶ φώναζε, «πιάστε τὸν κλέφτη»!

Ὅμως τὰ λόγια τῆς χιλιαστικῆς Ἑταιρίας, ποὺ ἐκστομίζονται ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιστρέφουν καὶ χτυποῦν τὴν ἴδια τὴν ἡγεσία τοῦ Μπροῦκλιν: «Ὁ μεγαλύτερος ἐκδιασμός ὁ ὁποῖος εὐρέθη καὶ ἡσκήθη ποτὲ εἶναι ὁ τῆς θρησκείας. Ὁ σκληρότερος καὶ ἀπατηλότερος ἐχθρὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖ τὴν θρησκείαν ὅπως διεξαγάγῃ ἐκδιασμόν, καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου μέσου οἱ ἄνθρωποι ἐξαπατῶνται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ ὀνειδίζεται. Ὑπάρχουν ἀναρίθμητα συστήματα θρησκείας, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ὕπουλον, δόλιον καὶ βλαβερὸν εἶναι, διότι ἔχει φαινόμενον ἀφροσύσεως... καὶ ἕνεκα τούτου εὐκόλως παραγγεῖ πολλοὺς εἰλικρινεῖς ἀνθρώπους... Ὁ μέγιστος δημόσιος ἐχθρὸς εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ μὲ φαινόμενον δικαιοσύνης, ἀλλ' ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπατηλός, ἐπιφέρει ὄνειδος εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, κακοπαριστᾷ τὴν βουλήν του, καὶ διὰ τούτου ληστεύει τοὺς ἀνθρώπους... ἀπὸ τὴν εἰρήνην τοῦ νοός των, ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως καὶ τὴν εὐκαιρίαν δι' αἰώνιον ζωὴν» (χιλιαστικὸ βιβλίον «Ἐχθροί», σελ. 140-141). Πράγματι, οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μπροῦκλιν ἀποδεικνύονται μεγάλοι ἐκδιασταί.

ΙΩΣΗΠΟΣ ΜΟΙΣΙΟΔΑΕ

Ὁ πρῶτος νεοέλληνας παιδαγωγός.

Μπορεῖ ὁ Λόγιος αὐτός νὰ μὴ γεννήθηκε μέσα στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Μὰ ἡ ψυχὴ του ἦταν γεμάτη Ἑλλάδα. Μπορεῖ τὸ χωριὸ του νὰ θρискόταν δίπλα στὸ Δούναδι. Οἱ Ἑλληνες, ὅμως, γονεῖς του, μέσα στὸ σπιτικό τους, διατήρησαν τὴν ἑλληνικὴ ὁμορφιά. Ἔτσι ὁ ἴδιος Ρωμιὸς γεννήθηκε, Ρωμιὸς ἔμεινε. Ὅπου κι ἂν πῆγε, ὅπου κι ἂν θρέθηκε, εἴτε γιὰ σπουδές, εἴτε γιὰ ἄλλες βιοτικὲς ἀνάγκες, ὅσα γράμματα κι ἂν ἔμαθε, ποτὲ δὲν ξέχασε τὴ γενιά του. Οὔτε τὰ ὄνειρα τῶν δούλων ἀδελφῶν του. Τόσο ἔμεινε πιστὸς στὴν κατὰγωγὴ του, ὥστε ἀκόμα καὶ οἱ ἐχθροὶ του, ποὺ τόσα εἶπαν σὲ δῆρος του, δὲν τόλμησαν νὰ τὸν θίξουν σ' αὐτὸ τὸ εὐαίσθητο σημεῖο.

Στὰ 1730 στὸ χωριὸ Τσεργαδόδα ἀντίκρουσε τὸ φῶς τῆς μέρας. Οἱ γονεῖς του ἦσαν φτωχοὶ Ἑλληνες, πού, ὅπως καὶ ἄλλοι συμπατριῶτες τους, θρέθηκαν ἐκεῖ ζητώντας καλύτερη τύχη. Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του καλύπτει πυκνὸ σκοτάδι. Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ οὔτε ποῦ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα, οὔτε πότε ἔγινε κληρικὸς. Ὁ ἴδιος μόνο γράφει, πῶς νωρὶς ἔγινε διάκος.

Νεαρὸς ἀκόμα προσπάθησε νὰ βρεῖ χρήματα γιὰ νὰ πάει στὴν Εὐρώπη γιὰ εὐρύτερες σπουδές. Ἔτσι τὸ 1752 πηγαίνει στὴ Θεσσαλονίκη ἐλπίζοντας στὴ φιλογένεια τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν. Μάλιστα ὅμως. Ὅλες οἱ πόρτες εἶναι κλειστές. Πτωχὸς καὶ ταλαιπωρημένος φθάνει στὰ 1753 στὴ Σμύρνη μὲ ἀναπτερωμένες τὶς ἐλπίδες. Τώρα πιά πάει συστημένος στὸν Μητροπολίτη Γεράσιμο, ποὺ εἶναι φημισμένος γιὰ τὴν ἀγάπη του στὰ γράμματα.

Ἐνῶ, λοιπόν, ὅλα ἔδειχναν, πῶς θὰ πετύχει τὴν ποθητὴ χορηγία, θρέθηκε ἀντιμέτωπος μὲ τὸ στεῖρο συντηρητικὸ πνεῦμα. Ἦταν ἡ πρώτη σύγκρουση.

Φαίνεται, πῶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μητροπολίτης εἶδε μὲ ἐπιφύλαξη τὴν παράκληση τοῦ νεαροῦ διακίου. Μολταῦτα ὁ Μοισιόδακας κατάρφερε νὰ μισοδιαλύσει τοὺς φόβους του, πῶς ὁ νεαρὸς κληρικὸς

θα χάσει τὴν πίστη τοῦ στῆ Δύση. Γιὰ κακὴ τοῦ, ὅμως, τύχη, δρέθηκε ἀντίθετος καὶ ὁ, κατὰ τὰ ἄλλα, ἐπιφανὴς δάσκαλος Ἱερόθεος Δενδρινός. Τὴν ὥρα, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ πείσει τὸν Μητροπολίτη, παρουσιάστηκε ὁ δάσκαλος καὶ τοῦ χάλασε τὰ σχέδια.

Μᾶς μεταφέρει ὁ ἴδιος τὴ σκηνή: «Ἀθεΐζουσι, κατεβόα σφαδάζων ὁ ἀνὴρ, ὅσοι σπουδάζουσι ἐν Φραγκίᾳ καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν συναθεΐζουσι καὶ ἐτέρους». Ἔτσι ἡ μεγάλη προσδοκία ματαιώνεται.

Χωρὶς, λοιπόν, νὰ πετύχει οἰκονομικὴ βοήθεια στὴ Σμύρνην κατεβαίνει στὴν Ἀθήνα. Ὁ πόθος τοῦ γιὰ γράμματα ὁδηγεῖ τὰ βήματά τοῦ, ὅπου ὑπάρχει φημισμένο σχολεῖο. Καὶ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ στὴν Ἀθήνα λειτουργεῖ ἡ ὀνομαστὴ Σχολὴ Ντέκα. Ἰδρυτὴς τῆς ἦταν ὁ Ἀθηναῖος ἔμπορος τῆς Βενετίας Ἰωάννης Ντέκας, ποὺ τὴν κόσμησε μὲ ἄρτια βιβλιοθήκη καὶ ἄφθονα οἰκονομικὰ μέσα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἶχε καὶ τὴ δυνατότητα νὰ πληρώνει ἀξιόλογους δασκάλους καὶ ν' ἀποκτήσει ἔτσι μεγάλη φήμη.

Στὴν Ἀθήνα ὁ Ἰώσηπος ἔμεινε δυὸ χρόνια. Μετά, τὸ 1757, πηγαίνει στὴν Ἀθωνιάδα, τραδηγμένος ἀπ' τὴν πνευματικὴ ἀκτινοβολία τοῦ Βούλγαρη. Ἐκεῖ θὰ διδαχθεῖ γιὰ πρώτη φορὰ τὴ λατινικὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλοσοφία σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς θεωρίες τοῦ Locke, τοῦ Wolf καὶ τοῦ Leibnitz.

Τὸ 1760 ἐπιτέλους κατορθώνει νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ παλιό του ὄνειρο. Γράφεται στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Πάντοδας. Εἶναι τὸ Πανεπιστήμιο, ποὺ παρακολουθοῦν οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες, ποὺ σπουδάζουν στὴν Εὐρώπη. Καὶ πολὺ δικαιολογημένα. Στὴν πόλιν αὐτὴ ἡ παρουσία, τὰ παλιότερα χρόνια, Ἑλλήνων, ὅπως ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς, ὁ Πλήθων, ὁ Θεόδωρος Γαζῆς κ.ἄ. ἔχει δημιουργήσει ἀνάλογη πνευματικὴ παράδοση, ποὺ γίνηκε ἔλξη μαζὶ καὶ ὄνειρο γιὰ τὰ Ἑλληνόπουλα. "Οἱ αὐτὰ καὶ συνάμα ἡ φήμη τῆς Πάντοδας, σὰν κέντρου ἐπιστημονικοῦ, διαγράφουν τὴν μεγάλη λαχτάρα τοῦ Μοισιόδακα γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο αὐτό. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, μὲ πόση χαρὰ καὶ πόσα ὄνειρα θ' ἄρχισε νὰ παρακολουθεῖ τὶς παραδόσεις.

Μὲ κέντρο τὴν Πάντοδα ἐπισκέπτεται καὶ ἄλλα ἀξιόλογα κέντρα τῆς Ἰταλίας, πότε σὺν σπουδαστῆς, πότε σὺν οἰκοδιδάσκαλος. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ διαμορφώνει ἐπιστημονικὴ καὶ παιδαγωγικὴ προσωπικότητα. Ἐρχεται σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἐπιστημονικοὺς καὶ φιλοσοφικοὺς κύκλους τῆς Εὐρώπης καὶ σιγὰ - σιγὰ γίνεται ξακουστός στὸν πνευματικὸ κόσμον.

Γνωστός, λοιπόν, καὶ ξακουστός ὁ Ἰώσηπος πηγαίνει στὸ Βουκουρέστι. Στὴν ἀρχή, γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, γίνεται δάσκαλος. Σὲ λίγο, ὅμως, τὸ 1765 διορίζεται, ἀπ' τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Ἀλέξανδρο Γκίκα, σχολάρχης στὴν Αὐθεντικὴ Σχολὴ στὸ Ἰάσιο. Ἀκόμα καὶ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας σὲ διαδοχὴ τοῦ μεγάλου Νικηφόρου Θεοτόκη.

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο στὸ Ἰάσιο ὑπῆρχε ἀξιόλογη πνευματικὴ ζωή. Οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς ἔδειχναν μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ μορφωτικὰ καὶ πνευματικὰ ζητήματα. Γι' αὐτό, σὺν ἔφθασε ἐκεῖ, ὁρέθηκε στὴν ἀτμόσφαιρα, ποὺ εἶχε συνηθίσει. Ἀνάμεσα σὲ κύκλους ζωογόνους.

Δὲν ἄργησε, ὅμως, νὰ ἀπογοητευθεῖ. Μπορεῖ στὴν πόλη αὐτὴ νὰ ὑπῆρχε ἔντονη ἐκπαιδευτικὴ κίνηση, μπορεῖ νὰ ὑπῆρχε ἄσθεστο ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς ἐπιστῆμες, ὁ συντηρητισμὸς, ὅμως, καὶ ἡ πνευματικὴ δυσκαμψία, ποὺ βασίλευε ἐδῶ, δυσκόλευαν πολὺ τὸ ἔργο του. Ἀλλωστε πολὺ πρόσφατα καὶ ὁ προκάτοχός του Θεοτόκης εἶχε περιπέσει σὲ δεινὴ περιπέτεια, ὅταν τὸ ἴδιο στενόμυαλο πνεῦμα εἶχε στραφεῖ ἐναντίον του. Τότε, ὁ μεγάλος αὐτὸς ἄνδρας εἶχε ἀναγκασθεῖ νὰ παραιτηθεῖ ἀπ' τὴ Σχολὴ γιὰ νὰ διαφυλάξει τὸ κῦρος του.

Ἐπρεπε, λοιπόν, καὶ αὐτὸς ἢ νὰ συμμορφωθεῖ, γιὰ νὰ χεῖ τὴν ἡσυχία του, ἢ νὰ προχωρήσει στ' ἀνανεωτικὸ τοῦ ἔργο καταργώντας τὶς ἀπολιθωμένες ιδέες. Στὴ δεύτερη περίπτωση ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος. Ἀπαιτοῦσε δύναμη ψυχῆς καὶ θάρρος ἀκλόνητο.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς στὴν Αὐθεντικὴ Ἀκαδημία ἡ ποιότητα σπουδῶν εἶχε κρατηθεῖ σὲ ψηλὴ στάθμη. Ἀνάλογη μὲ τὰ ἄλλα

μεγάλα εκπαιδευτικά κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅπως ἡ Ἀκαδημία Βουκουρεστίου καὶ ἡ Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία. Δυστυχῶς, ὅμως, καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ στίς ἄλλες Σχολές, ἡ μακρόχρονη παράδοση ταλαιπωροῦσε τὸ διδακτικὸ πρόγραμμα. Τὰ μαθήματα ποὺ ἐπικρατοῦσαν ἦταν ἡ γραμματικὴ, τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἡ ρητορικὴ. Δεῖλὰ - δεῖλὰ καὶ οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες. Ἐπίσης διδάσκονταν ἡ λατινικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ.

Τὸ μάθημα τῶν ἀρχαίων γινόταν μὲ τὴν μέθοδο τῆς ψυχαγωγίας, ποὺ τὴν ἀναλύσαμε στὸ προηγούμενο σημείωμά μας. Ἔτσι τὸ κείμενο κρατιόταν μακριὰ ἀπὸ κάθε γλωσσικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἐπεξεργασία.

Τὰ μαθήματα στὸ μεγαλύτερο μέρος τους γίνονταν στὴν ἀρχαία γλῶσσα καὶ μόνο τὰ λατινικὰ καὶ τὰ γαλλικὰ στὴν καθομιλουμένη. Ἔτσι ἡ παρακολούθηση ἦταν κοπιαστικὴ καὶ ἡ ἀπόδοση τῶν μαθητῶν μειωμένη.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ γνώριζε ὁ Ἰώσηπος, ὅπως γνώριζε καὶ τὴν ἀντίδραση, ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσει ἡ ἀλλαγὴ τους. Δέχτηκε, ὅμως, τὴ θέση τοῦ σχολάρχῃ γιατί ὁ ἀγώνας δὲν τὸν φόβισε, μιὰ καὶ ἦταν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ γένους. Ἐξάλλου τὸν δεδαίωσε ὁ ἴδιος ὁ ἡγεμόνας Γκίκας καὶ οἱ ὑπεύθυνοι τῆς σχολῆς, πῶς δὲν πρόκειται νὰ ἐνοχληθεῖ στὸ ἔργο του. Κι' ἂν συμβεῖ κάτι τέτοιο θὰ ἔχει τὴ συμπαράστασή τους.

Ἔτσι μετὰ ἀπ' αὐτὲς τίς ὑποσχέσεις ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνση τῆς Σχολῆς. Μαζὶ καὶ τὴ διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας. Μὲ πολλὴ θέρμη ἀρχίζει τὸ μεταρρυθμιστικὸ του ἔργο. Βάζει σ' ἐφαρμογὴ τὸ σχέδιό του καὶ ἀπορρίπτει τὸ ἀντιπαιδαγωγικὸ πρόγραμμα.

Πρώτη του δουλειὰ ἦταν ἡ καθιέρωση τῆς ἀπλῆς ἑλληνικῆς στὴ διδασκαλίαν. Ἀπαλλαγμένη ἀπ' τοὺς ἰδιωματισμούς, τοὺς ἀρχαϊσμούς καὶ τίς ξενικὲς ἐκφράσεις συναρπάζει τοὺς ἀκροατές, ποὺ μποροῦν πιά καὶ καταλαβαίνουν τίς διδαχές του μὲ εὐκολία. Καταργεῖ τὴν ψυχαγωγίαν καὶ ἀσκεῖ τοὺς μαθητές του στὴν κατὰ λέξη μετάφραση τοῦ ἀρχαίου κειμένου καὶ στὴν αἰσθητικὴ ἀνάλυση.

Στήν «Παιδαγωγία» του ξεχειλίζει ἡ ἀγανάκτηση γιὰ τὴν μέθοδο αὐτή. «Τί βασανίζεις», γράφει, «ὦ λογιώτατε τὸν μαθητὴν σου μὲ τὴν λεπτογραμμίαν, τὸν καιρὸν τῆς πράξεως τῆς ὁποίας δύναται νὰ καταβάλῃ εἰς ἄλλην ἄσκησιν, ἥτις τῷ ὄντι νὰ χρησιμεύσῃ αὐτῷ;».

Ἐπίσης ὁ σοφὸς δάσκαλος ἐπιμένει στὴ διδασκαλία τῶν νεωτέρων μαθηματικῶν, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τέλος ἐκτὸς ἀπ' τὰ λατινικὰ καὶ τὰ γαλλικὰ εἰσάγει καὶ τὰ ἰταλικὰ. Ἔτσι δίνει τὶς γλωσσικὲς προϋποθέσεις στοὺς μαθητὲς του νὰ συνεχίσουν τὶς σπουδὲς τους στὴ Δύση.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔδειξε γιὰ τὴ φιλοσοφία. Ἀρχίζει τὴ διδασκαλία ὄχι ἀπὸ τὴ Λογικὴ, ὅπως συνήθιζαν τότε—δηλαδὴ μετὰ τὴν ἐκδοσὴ τῆς «Λογικῆς» ἀπ' τὸ Βούλγαρη—, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ μαθηματικά. Πίστευε ἀκράδαντα, πῶς ἔτσι θὰ εὐκολυνθοῦν οἱ νέοι στὸ δύσκολο μάθημα. Ἡ ἀκριβολογία καὶ ἡ συστηματικὴ κατὰταξη τῶν μαθηματικῶν, κατὰ τὸν Ἰώσηπο, προσφέρει τὴν ἀπαραίτητη νοητικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν κατανόηση τῶν φιλοσοφικῶν ἐννοιῶν.

Τὸ νεωτεριστικὸ αὐτὸ πρόγραμμα ἦταν ἐπόμενο νὰ προκαλέσει τὴν ἀγανάκτηση τῶν σχολαστικῶν. Στὴν ἀρχὴ ἡ δυσπιστία τους ἦταν μικρή. Μόλις πού διακρινόταν. Σιγὰ - σιγὰ, ὅμως, ἄρχισε νὰ φουντώνει καὶ νὰ παίρνει διαστάσεις. Ἔτσι τὴ δυσπιστία διαδέχθηκε ἡ ἔξαψη καὶ αὐτὴν ἡ ὀργή. Ὀργὴ κατὰ τοῦ δάσκαλου, πού ἐξελίχθηκε σὲ ἀκοίμητο μίσος.

Ἐδλεπαν στὴν ἀνακαινιστικὴ αὐτὴ προσπάθεια τὴν καταστροφὴ καὶ διαφθορὰ τῶν νέων. Πολλοὶ πῆγαιναν ἀκόμα πιὸ μακριά. Ἀρχίζαν ν' ἀγωνιοῦν καὶ γι' αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ γένους. Φοβόνταν, πῶς σὲ λίγο θὰ ξεχάσουν οἱ Ἕλληνες τὴν πίστη τους καὶ τὴν καταγωγὴ τους! Ἀλλοίμονο σ' αὐτόν, πού ἔχει τέτοιους ἐχθρούς. Φανατικούς, μισαλλόδοξους, διαζευγμένους μὲ τὴ λογικὴ.

Ἀρχισαν νὰ τὸν συκοφαντοῦν, νὰ τὸν κοροϊδεύουν τόσο γιὰ τὴν ἀπλὴ γλώσσα, ὅσο καὶ γιὰ τὰ μαθηματικά. «Τί δαπανᾷτε τὸν καιρὸν μάτην;», τὸν εἰρωνεύονταν πολλοί. «Θέλετε μαθηματικά;

Ἰδοὺ οἱ μπακάληδες τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (μοναστηρί στο Ἱάσιο, πού γύρω του ὑπῆρχαν πολλὰ μπακάλικά) αὐτοὺς κάμετε διδασκάλους ἂν ἀγαπᾶτε ἐν ὀλίγῳ καιρῷ καὶ ἀκριδῶς νὰ μάθητε τὰ ἀριθμητικά».

Περίεργοι ἄνθρωποι. Ἀσυγχώρητοι γιὰ τὸ ἀνοσιούργημά τους. Εἶναι οἱ ἴδιοι, πού πολέμησαν κάθε πρόοδο σ' ὅλες τὶς ἐποχές. Εἶναι οἱ ἐπηρμένοι ἐκεῖνοι ἀνόητοι, πού πολέμησαν τὸν Εὐγένιο Βούλγαρη καὶ τὸ Νικηφόρο Θεοτόκη. Πού πολέμησαν μὲ ἄλλα λόγια τὴν πνευματικὴ ἀνέλιξη τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ.

Τρεῖς φορές, σὲ ἕξη μῆνες, ἀποπειράθηκε νὰ παραιτηθεῖ. Καὶ τὶς τρεῖς φορές, ὅμως, μεταπείσθηκε ἀπὸ συνετοὺς ἄνδρες, πού τοὺς κατεῖχε ἡ ἀγωνία γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα.

Κάποτε, ὅμως, «ὁ κόμπος ἔφθασε στὸ χτένι». Παραιτήθηκε τότε ὀριστικὰ γιὰ νὰ γλυτώσει τὴ ζωὴ του.

Οἱ στενοχώριες, πού ἄφθονες δοκίμασε, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ὑγρὸ κλίμα τῆς περιοχῆς, κλόνισαν τὴν ἀσθενικὴ ὑγεία του. Στομαχικοὶ πόνοι καὶ αἱμοπτύσεις, φυματικὰ προμηνύματα, δὲν τὸν ἄφηναν σὲ ἡσυχία. Οἱ γιατροί, πού συμβουλευθήκε, τοῦ σύστησαν νὰ παραιτηθεῖ ἀπ' τὴ σχολαρχία γιὰ ν' ἀποφύγει τὴ φθίση. Ἔτσι ἀναγκάσθηκε νὰ παραιτηθεῖ. Ἐξάλλου τὸ σχολεῖο μόνο λύπες εἶχε νὰ τοῦ προσφέρει. Ἡττοπάθεια; Ὁχι. Ἐσχατὴ ἄμυνα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ζωῆς του.

Ἔτσι ὁ σοφὸς Ἱεροδιάκονος ἄρρωστος, ἐξαντλημένος, συκοφαντημένος καὶ πικραμένος ἐγκαταλείπει τὸ Ἱάσιο. Πηγαίνει πρῶτα στὴ Βεργία, μετὰ στὴν Τεργέστη καὶ τέλος στὴ Βιέννη. Γιὰ νὰ ζήσει κάνει τὸ δάσκαλο, ἀλλὰ ἡ ἐπώδυνη ἀρρώστια του δὲν τοῦ ἐπιτρέπει κοπιαστικὴ ἐργασία. Γι' αὐτὸ καὶ ἀρχίζει νὰ δημοσιεύει σύντομες μελέτες, πού τοῦ ἀποφέρουν ἐλάχιστα ἔσοδα. Ἄν καὶ εἶχε μαζέψει ὕλικο γιὰ μεγαλύτερες ἐργασίες ποτὲ δὲν ἀποφάσισε νὰ μπεῖ στὸν κόπο νὰ τὶς γράψει, γιατί ἡ δουλειὰ αὐτὴ ἀπαιτεῖ «μίαν κατὰστασιν βιωτικὴν ὁμαλὴν κατὰ πολλὰ, πράγμα

τὸ ὁποῖον ἐγὼ παντάπασιν στεροῦμαι» παραπονιέται στὴν «Παιδαγωγία» του.

Τρία χρόνια περιπλανήθηκε στὴν Εὐρώπη ὁ Ἰώσηπος. Καὶ εὐτυχῶς, πού, μέσα στίς πολλές συμφορές του, θρέθηκαν φιλόανθρωποι καὶ πονετικοὶ ἄνθρωποι ἄρωγοὶ καὶ ἀντιλήπτορες στὸν κατατρεγμένο δάσκαλο. Εἶναι τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, πού δὲν λείπει οὔτε καὶ «ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀδάτῳ καὶ ἀνύδρῳ». Πόσο, ὅμως, μπορούσε νὰ περάσει μιὰ τέτοια ζωὴ;

Ἀπογοητευμένος ἀπ' τὴν κατεδάφιση τῶν ὀνείρων του, λυπημένος ἀπ' τὴν κακότητα τοῦ κόσμου τούτου, πεθαίνει γύρω στὰ 1800 στὸ Βουκουρέστι. Ἔτσι ἔκλεισε μιὰ ζωὴ καταστραμένη. Μιὰ ζωὴ, πού πράγματι δοκιμάσθηκε σὰν χρυσὸς στὸ χωνευτήρι.

Τρία ἦταν τὰ μεγάλα ἐνδιαφέροντα τοῦ Μοισιόδακα, πού μποροῦν νὰ καθορίσουν τὴν πνευματικὴ περιοχὴ, πού κινήθηκε. Ἡ φιλοσοφία, ἡ παιδαγωγικὴ καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Καὶ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς χώρους τοῦ πνεύματος ὑπηρέτησε μὲ ζῆλο καὶ ἀλύγιστη ἐπιμονή. Καὶ ὅταν γιὰ τίς ιδέες του κυνηγήθηκε, δὲν φυγοστράτησε, ἀλλὰ προτίμησε τὸ δρόμο τῆς θυσίας.

Πρῶτος ἀπὸ τοὺς λογάδες τῆς ἐποχῆς του σπούδασε καὶ μελέτησε τὰ παιδαγωγικὰ προβλήματα. Τὶς παιδαγωγικὲς του ιδέες δημοσίευσε στὸ βιβλίον του «Πραγματεία περὶ παιδῶν ἀγωγῆς ἢ Παιδαγωγία» πού ἐκδόθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1779. Τὸ ἔργο αὐτό, κατὰ τὴ γνώμη συγχρόνων παιδαγωγῶν, εἶναι τὸ σπουδαιότερο στὸ εἶδος του κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαδιᾶς. Βαθεῖα ἐπηηρεασμένος ἀπ' τὸν Lock, προσπάθησε νὰ ἀναμορφώσει τὸ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα, πού ἀκολουθοῦσαν μὲ φανατισμὸ τὰ σχολεῖα. Ἀλλὰ μάταια καὶ μὲ κόστος βαρὺ.

Ἐκτὸς ἀπ' τίς παιδαγωγικὲς του ιδέες καὶ οἱ ἀπόψεις του γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἐγίναν αἰτία τοῦ διωγμοῦ του. Πίστευε, πῶς γιὰ νὰ προοδεύσει τὸ γένος ἔπρεπε ν' ἀπλουστευθεῖ ἡ γλῶσσα, πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ Λόγιοι. Δηλαδή οἱ πρὸ ἁρμόδιοι γιὰ τὴν

παίδευσή τῆς ρωμιοσύνης. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἦλθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸ δάσκαλό του Εὐγένιο Βούλγαρη, πού ὑποστήριζε τὴν ἐπιστροφή στὴν ἀρχαία ἀττική διάλεκτο. Ἀντίθετα μὲ τὸ σοφὸ ἄνδρα ὁ Ἰώσηπος παρακινουσε τοὺς λογάδες νὰ γράφουν στὴν ἀπλὴ ἑλληνική, γιατί ἔτσι μόνο γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπ' τὸ λαό. Ἔτσι μόνο ὁ λαός, πού στὴν πλειοψηφία του θρῖσκοταν σὲ νηπιακὴ πνευματικὴ ἡλικία, μπορούσε νὰ μορφωθεῖ καὶ νὰ ἀνδρωθεῖ πνευματικά.

Μεγάλος ὁ ρόλος τοῦ σοφοῦ Μοισιόδακα γιὰ τὸν Ἑλληνισμό. Οἱ ἀντιλήψεις του γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ γλωσσικὰ προβλήματα, μπορούσαν νὰ γίνουν ἀναγεννητικὸς ὁδηγὸς τοῦ γένους, πού ζοῦσε σὲ παχυλὴ ἀμάθεια. Ἡ μοχθηρία, ὅμως, τῶν ἀνθρώπων ἀλλιώτικα ἀποφάσισε.

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Ἰώσηπου, παρὰ τὶς ἀντιξοότητες τοῦ βίου του, εἶναι σημαντικόν. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν «Παιδαγωγία» του, πού ἀναφέραμε πάρα πάνω, καὶ ἄλλα βιβλία του κυκλοφόρησαν καὶ μάλιστα μὲ μεγάλη ἐπιτυχία, ὅπως τὰ ἑξῆς:

—Ἡθικὴ φιλοσοφία. Ἐνετίησι 1761.

—Παραλλαγή τοῦ πρὸς Νικοκλέα λόγου περὶ βασιλείας τοῦ Ἰσοκράτους καὶ κεφάλαια πολιτικὰ μεταπεφρασμένα γαλλιστί. Βενετία 1779.

—Ἀπολογία. Βιέννη 1780.

—Θεωρία τῆς Γεωγραφίας. Βιέννη 1781.

Ἄνδρας σοφός, ἐλεύθερος στὸ πνεῦμα καὶ δυνατὸς στὸ χαρακτήρα, εἶχε τὸ θλιβερὸ προνόμιο νὰ γευθεῖ τὴν πίκρα τῶν χρεμισμένων ὀνειρών. Πίκρα, πού τὸν ὁδήγησε στὸ θάνατο.

ΓΙΩΡΓΟΣ Θ. ΠΡΙΝΤΖΙΑΣ

Βιβλιοθηκάρχιος Ἱερᾶς Συνόδου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ

Ἀ θ α ν α σ ί ο υ Θ., Περὶ τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ, Ἀθήναι: 1898.

Β α κ α λ ό π ο υ λ ο ς Α., Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. Δ', Θεσσαλονίκη 1974 σσ. 259, 336, 593.

Β ο σ τ α ν τ ζ ή ς Ν., Αἱ παιδαγωγικαὶ ἰδέαι τοῦ Ἰωσήπου Μοισιόδακος, Ἀθήναι: 1941.

Δ η μ ε τ ρ ῆ ς Κ., Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Ἀθήναι: 1968.

Ε ὕ α γ γ ε λ ί θ η ς Τ ρ., Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τ. Β', Ἀθήναι: 1936.

Ζ α ε ί ρ α ς Γ., Νέα Ἑλλάς ἡ Θέατρον Ἑλληνικόν, Ἀθήναι, 1872 σσ. 350 ἐπ.

Μ ι χ α λ ό π ο υ λ ο ς Φ ά ν η ς, Τὰ Γράμματα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ ἀναγέννησις, Ἀθήναι: 1930.

Μ ο ι σ ι ό δ α ξ Ἰ ώ σ η π ο ς, Ἀπολογία. Βιέννη 1780.

Κ ρ ι α ρ ῆ ς Ἐ μ μ., Ἡ παιδαγωγία τοῦ Μοισιόδακος καὶ ἡ σχέσις τῆς μετὰ τὸ παιδαγωγικὸν σύγγραμμα τοῦ LOCKE, Ἀθήναι 1943.

Σ ά θ α ς Κ., Νεοελληνικὴ Φιλολογία βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγερσίας, Ἀθήναι 1868, σ. 563.

Τ ζ ώ γ α ς Χ α ρ ί λ α ο ς, Ὁ Ἱεροδῶκος Ἰώσηπος Μοισιόδαξ στὴν Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Θεσσαλονίκης, τ. 19 (1974) σσ. 251-282.

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΙΩΒ

Ἡ γυναίκα τοῦ Ἰώβ δὲν εἶχε τὴν ὑπομονὴν ἐκείνου. Ἀπόκαμε νὰ περιμένη διέξοδο μαζί του, σὰν τὸν ἐπληξε ἡ φοβερὴ ἀρρώστια. «Χρόνου πολλοῦ προβεβηκότος, εἶπεν αὐτῷ· μέχρι τίνος καρτερήσεις;» (Ἰώβ 6' 9).

Σὲ ἄλλους, ὅπως στὸν μακάριο Ἰώβ, ἡ θλίψη εἶναι τονωτικὴ τῆς πίστεως. Καθηλώνει τὸν ἄνθρωπο στὸ ἅγιο θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τοῦ φτερώνει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἐλπίδα. Σὲ ἄλλους, πέρα ἀπὸ ἕνα χρονικὸ ὄριο, ἄλλοτε πιὸ κοντινὸ, ἄλλοτε ἀπώτερο, ἐμπνέει τὴν ἀπόγνωσιν. Ἐξεγείρει τὴν ψυχὴν. Τὴ ρίχνει σὲ σκοτόμαινα λογισμῶν. Τῆς ὑποβάλλει τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀσπλαχνικὸς καὶ ἀδίκος.

Μονάχα Ἐκεῖνος ὅμως γνωρίζει πότε καὶ ἂν πρέπει νὰ μᾶς βγάλῃ ἀπὸ τίς δοκιμασίες. Πιὸ πολὺ ἀπὸ μᾶς, ἀπειρα πιὸ πολὺ, θέλει τὸ καλὸ μας, τὴ χαρὰ μας. Ἀλλὰ πάνσοφος καθὼς εἶναι, ρυθμίζει τὸ μῆκος καὶ τὸ βάρος τῶν πειρασμῶν, ὥστε ν' ἀποβοῦν ὠφέλιμοι, νὰ μᾶς ὁδηγήσουν σὲ βέβαιη καὶ μεγάλη δόξα.

«Ἰδοὺ γὰρ ἠφάνισται σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς, υἱοὶ καὶ θυγατέρες, ἐμῆς κοιλίας ὠδίνες καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων» (6' 96).

Δὲν μιᾷ ἕνα ξένο πρόσωπο, ἕνας ἅπλως θεατὴς τοῦ καταντήματος τοῦ Ἰώβ. Εἶναι ἡ γυναίκα του καὶ ἡ μητέρα τῶν παιδιῶν του. Ὅλα σχεδὸν ὅσα ἔχασε ἐκεῖνος, τὰ ἔχασε καὶ αὐτὴ μαζί του. Καὶ πρὸ παντός, τὰ παιδιὰ τους. Μὲ ὠδίνες τὰ ἔφερε στὸν κόσμον. Μὲ κόπους καὶ λαχτάρες τὰ ἀνέθρεψε. Ὅπως κάθε μάνα.

Τὰ παιδιὰ τους ἦταν τὸ καμάρι καὶ ἡ ἀπαντοχὴ καὶ τῶν δύο. Μ' αὐτὰ θὰ διαγωνιζόταν τὸ ὄνομα τῆς οἰκογένειας. Ἀλλὰ μὲ τὸν πρόωγο καὶ ξαφνικὸ θάνατό τους (βλ. α' 2, 4-5, 13, 18-19), «τὸ μνημόσυνον ἠφάνισται» αὐτῆς τῆς οἰκογένειας.

Τὸ κακό, μοιρασμένο στοὺς δυὸ γονεῖς. Ἀλλὰ στὸ παράπονο τῆς γυναίκας, τὸ πιὸ πολὺ μέρος πιάνει ἡ δική της λύπη. Στερήθηκε μαζί μὲ τὸν ἄνδρα της ὅλα τὰ ἄλλα: περιουσία, ἀρχοντιά, φύτρα. Ἀλλὰ τῆς ἔμεινε ἡ υἱεΐα. Ἐνῶ ἐκεῖνος κοιτόταν πάνω στὴν κοπριά βρίζοντας ἀπὸ ἔλκη.

Ὡστόσο, ἡ γυναίκα του θρηνεῖ περισσότερο γιὰ τὸν ἑαυτὸ της. Κλαίει γιὰ τὸν μάταιο κόπο της, «ὄν εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασεν». Ἀπὸ ὅσα συνέβηκαν, συλλογίζεται μόνο τὸν ἀντίκτυπὸ τους πάνω στὴν ἴδια.

Δὲν ἐποικοδομεῖται καὶ δὲν κατανύσσεται ἀπὸ τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο τοῦ συζύγου της.

Εἶναι, ἀπὸ κάθε ἄποψη, τὸ πιὸ κοντινὸ σ' αὐτὸν πλάσμα, ἐνωμένη μαζί του, μὲ τὸν γάμο, «εἰς σάρκα μίαν» (Ματθ. ιθ' 5, Μάρκ. ι' 8, Ἐφεσ. ι' 31). Ἀλλά, στὴν πραγματικότητα, στέκεται πολὺ μακριά του. Ὅ,τι ἐπεδίωξε τὸ πονηρὸ πνεῦμα, μὲ τὰ κτυπήματα ποὺ κατάφερε κατὰ τοῦ Ἰώβ, ἔγινε σ' αὐτὴν καὶ ὅχι σ' ἐκεῖνον: ἡ ἀπόγνωση, ἡ ἀπώλεια τῆς πίστεως, ἡ βαρυνκόμια κατὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἀβυσσος, ἀληθινά, χωρίζει τὴ νοοτροπία τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τῆς ἄλλης. Ἡ γυναίκα τοῦ Ἰώβ ἔχει τὸν ρεαλισμὸ τῶν ὀλιγοπίστων. Ἀφήνει ν' ἀνατρέψουν κάθε καλὴ της διάθεση τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα. Ἡ ἀπελπισία τὴν τυλίγει ἀπὸ παντοῦ. Ἡ δική της ἀντίληψη εἶναι σύναυλη ἐκείνης τοῦ Διαβόλου, αὐτόχρημα σατανικοὶ οἱ στοχασμοὶ της. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς μᾶς ἀφήνει νὰ βασανίζομαστε τόσο παρατεταμένα καὶ τόσο ἔντονα, χωρὶς νὰ φαίνεται καμμιὰ λύτρωση, τί ἄλλο ἔχουμε νὰ κάνουμε παρὰ νὰ τὸν βλασφημήσουμε καὶ νὰ πεθάνουμε; (βλ. β' 98).

Ἀλλὰ ὁ Ἰώβ δὲν σκέπτεται ἔτσι. Αὐτὸς ἀγαπᾷ τὸν Θεό, τοῦ εἶναι δοσμένος, ὁ,τιδήποτε καὶ ἂν συμβαίῃν στὴ ζωὴ του. Ἐπομένει, καρτερεῖ.

“Ὅπως τοῦ ἦταν εὐχάριστο νὰ δέχεται ἀπὸ τὸν Κύριο τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, ἔτσι θεωρεῖ δίκαιο καὶ φυσικὸ νὰ δέχεται τώρα καὶ τὰ δεινὰ: «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;» (β' 10). Ποιὸς μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ στὸν πανάγαθο καὶ παντοδύναμο Θεὸ τὸ δικαίωμα νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἄνθρωπο ὅπως ὁ ἴδιος κρίνει;

Ἔτσι ὁ Ἰώβ, παρ' ὅλο πὺ τόσο τὸν πονοῦν τὰ ἄφρονα λόγια τῆς γυναίκας του, μένει ἀκλόνητος ἀπέναντι σ' αὐτὸν τὸν καινούργιο καὶ τόσο σκληρὸ πειρασμό. Καὶ ὁ ἱερὸς ποιητὴς σημειώνει μὲ ἱκανοποίηση ὅτι ὁ δίκαιος, παρ' ὅλα ὅσα τοῦ εἶχαν συμβῇ, σὲ τίποτε δὲν ἄφησε τὴ γλώσσα του ν' ἀστοχήσῃ ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ («ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς συμβεβηκόσιν αὐτῷ οὐδὲν ἤμαρτεν Ἰώβ τοῖς χεῖλεσιν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ», β' 10).

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ»

Ἡ ἐφημερίδα τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἐκδίδει
ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία

Η «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ»

- ΠΛΗΡΟΦΟΡΕΙ ὑπεύθυνα καὶ ἀντικειμενικὰ τὸν λαὸ γιὰ τὴ δραστηριότητα τῆς Ἐκκλησίας στοὺς διάφορους τομεῖς.
- ΠΑΡΕΧΕΙ σωστὴ κατεύθυνσι στὰ διάφορα προβλήματα, ποὺ ἀπασχολοῦν σήμερα τὸν ἄνθρωπο.
- ΑΠΑΝΤΑ στίς διάφορες αἰτιάσεις ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας.
- ΟΙΚΟΔΟΜΕΙ τοὺς πιστοὺς καὶ καλλιεργεῖ σ' αὐτοὺς γνήσιο ὀρθόδοξο βίωμα.

“Ὅλοι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἐγγραφοῦν συνδρομηταὶ τῆς ἐφημερίδος τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ τὴν ἔχουν ὁδηγὸ στὴν πορεία τῆς ζωῆς τους.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

369. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁρθροῦ εἰς ἑορτάς ἑορταζομένων ἁγίων ποῖον ὁμόηχον τοῦ ἀπολυτικίου τοῦ ἁγίου θεοτοκίου ψάλλεται, τὸ τοῦ ἑσπερινοῦ ἢ τοῦ τέλους τοῦ ὁρθροῦ; (Ἑρώτησις Αἰδεσιμ. Ν. Η. Δ.).

Ὅπως εἶναι γνωστό, στὸ Ὡρολόγιο καὶ στὴν Παρακλητικὴ ὑπάρχουν δυὸ σειρὲς θεοτοκίων, πού ψάλλονται κατὰ τὸν ἑσπερινὸ καὶ κατὰ τὸν ὁρθρο μετὰ τὸ ἀπολυτικίον (στὸ «Νῦν ἀπολύεις...» καὶ στὸ «Θεὸς Κύριος...»). Ἡ πρώτη σειρά εἶναι τὰ θεοτοκία πού συνοδεύουν τὰ ἀναστάσιμα ἀπολυτικά τῶν ὁκτῶ ἡχων (α' «Τοῦ Γαβριὴλ φθεγξαμένου...», β' «Πάντα ὑπὲρ ἔννοιαν...», γ' «Σὲ τὴν μεσιτεύσαν...» κλπ.). Ἡ δευτέρα σειρά ἐπιγράφεται «Θεοτοκία εἰς ἕκαστον ἡχον ψαλλόμενα ἐν ὧ τῷ ἐνιαυτῷ μετὰ τὰ ἀπολυτικά τῶν μὴ ἑορταζομένων ἁγίων». Ἡ σειρά αὕτη εἶναι διπλῇ. Περιλαμβάνει γιὰ κάθε ἕνα ἀπὸ τοὺς ὁκτῶ ἡχους ἕξ θεοτοκία γιὰ τὶς ἕξ ἡμέρες τὶς ἐβδομάδος (ἀπὸ Δευτέρας μέχρι Σαββάτου), πού ψάλλονται μετὰ τὸ ἀπολυτικίον στὸν ἑσπερινὸ καὶ στὸν ὁρθρο, καὶ ἄλλα ἕξ θεοτοκία, κατὰ τὸ ἴδιον σύστημα, πού ψάλλονται «εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁρθρου». Στὸ τέλος τοῦ ὁρθρου ψάλλονται, ὡς γνωστόν, τὰ ἀπολυτικά μετὰ τὴν δοξολογία, ἂν ὑπάρχῃ, ἢ μετὰ τὸ τρισάγιο κλπ., πού ἔπεται τοῦ «Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι...», ὅταν δὲν προβλέπεται νὰ ψαλῇ μεγάλῃ δοξολογία. Στὰ θεοτοκία αὐτὰ ἀναφέρεται ἡ ἐρώτησις.

Καὶ γιὰ μὲν τὰ θεοτοκία τοῦ τέλους τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ὁρθρου δὲν ὑπάρχει πρόβλημα. Ὅταν ἑορτάζεται ὁ ἅγιος, τότε ψάλλεται τὸ ὁμόηχο τοῦ ἀπολυτικίου τοῦ θεοτοκίου ἀπὸ τὴν πρώτην σειράν, ἀπὸ τὰ «ἀναστάσιμα», νὰ εἰποῦμε ἔτσι, θεοτοκία.

Ὅταν δὲν ἑορτάζεται, τότε ψάλλεται πάλι τὸ ὁμόηχο τοῦ ἀπολυτικίου θεοτοκίῳ ἀπὸ τὴν δευτέρα σειρὰ, ἀνάλογα μὲ τὴν ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος. Ἄν ὁ ἅγιος ἐμπέσῃ σὲ περίοδο προεορτίων ἢ μεθεόρτιων δεσποτικῶν ἢ θεομητορικῶν ἑορτῶν, τότε δὲν ψάλλεται τὸ θεοτοκίῳ, ἀλλὰ τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς, κατὰ τὸ Τυπικόν.

Ἡ δυσκολία εἶναι στὸ θεοτοκίῳ τοῦ τέλους τοῦ ὁρθρου. Στὴν ἐγορνακὴ πρᾶξι, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, τὰ θεοτοκία αὐτὰ δὲν ψάλλονται πιά. Μετὰ τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου, ἑορταζομένου ἢ μὴ ἑορταζομένου, ἂν μὲν τελῇται θεία λειτουργία λέγεται ἁμέσως τὸ «Εὐλόγημένη ἡ βασιλεία...». Ἄν δὲν τελῇται λειτουργία λέγεται ἡ ἐκτενὴς («Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεός...») καὶ ἡ ἀπόλυσις, ἢ, κατ' ἄλλους, ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἡμέρας, ἐκτενὴς καὶ ἀπόλυσις. Φυσικὰ αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ ὀρθόν. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπλούστευσι, πού προῆλθε εἴτε λόγῳ τῆς δυσκολίας τοῦ πράγματος, εἴτε ἀπὸ γενίκευσι τῆς τάξεως πού ἰσχύει στίς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτὰς, τὰ ἀπολυτικά τῶν ὁποίων, ὡς γνωστόν, δὲν συνοδεύονται ἀπὸ θεοτοκία.

Ἡ ἀκριδὴς τάξις τηρεῖται στὰ μοναστήρια, ὅσα βέβαια κρατοῦν ἀπαραχάρακτο τὸ τυπικὸ καὶ δὲν συνάπτουν τὴν θεία λειτουργία στὸν ὁρθρον, ἢ καὶ ἂν τὴν τελοῦν συναπτῶς, κατακλείουν πρῶτα τὴν ἀκολουθία τοῦ ὁρθρου, διαβάζουν τὴν Α', Γ' καὶ ΣΤ' ὥρα καὶ κατόπιν συνάπτουν τὴν τέλεσι τῆς θείας λειτουργίας.

Σύμφωνα, λοιπόν, μ' αὐτὴ τὴν ἀκριδῆ τάξι, θεοτοκίῳ δὲν ψάλλεται στὸ τέλος τοῦ ὁρθρου κατὰ τίς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτὰς καὶ κατὰ τὰ προεόρτια καὶ μεθεόρτια των, ἀφοῦ στὸ τέλος τοῦ ὁρθρου ψάλλεται τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἑορτῆς, πού δὲν συνοδεύεται, ὅπως εἴπαμε, ἀπὸ θεοτοκίῳ.

Κατὰ τίς μνημεῖς ἑορταζομένων ἁγίων, ὅταν δηλαδὴ ψάλλεται ἡ δοξολογία, τότε ἰσχύει ἡ τάξις τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν, κατ' ἐπέκτασιν. Μετὰ δηλαδὴ τὴν δοξολογία ψάλλεται μόνον τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ ἑορταζομένου ἁγίου, χωρὶς κανένα θεο-

τοκίο, οὔτε ἀπὸ τὴν σειρά τῶν «ἀναστασίμων», πού ἐφάλη μετὰ τὸ «Νῦν ἀπολύεις...» καὶ στὸ «Θεὸς Κύριος...», οὔτε ἀπὸ τὴν σειρά τῶν θεοτοκίων τῶν καθημερινῶν. Ἀμέσως δὲ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἐκτενῆς καὶ ἀπόλυσις.

Κατὰ τίς μνημέες μὴ ἑορταζομένων ἁγίων, ὅταν δηλαδὴ δὲν ψάλλεται δοξολογία, μετὰ τὸ «Ἄγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι...» καὶ τὸ τρισάγιο κλπ. ψάλλεται τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ μὴ ἑορταζομένου ἁγίου καὶ τὸ θεοτοκίον ἀπὸ τὴν σειρά πού μνημονεύσαμε, κατὰ τὸν ἥχο τοῦ ἀπολυτικίου καὶ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐβδόμαδος πού συμπίπτει ἢ μνήμη του. Κάθε ἡμέρα ἔχει τὸ ἰδικό της θεοτοκίον στὸ τέλος τοῦ ὁρθρου, ἂν καὶ ἀρκετὲς φορὲς ἐπαναλαμβάνονται τὰ ἴδια. Μετὰ τὸ θεοτοκίον ἔπεται ἡ ἐκτενῆς καὶ ἡ ἀπόλυσις.

Αὕτῃ ἡ πρᾶξις εἶναι καὶ ἡ ὁρθή, ὅχι ἀπλῶς γιατί τηρεῖται μέχρι σήμερα στὰ μοναστήρια, ἀλλὰ γιατί τὴν ἐπιβάλλουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Στὴν ἀρχὴ μνημονεύσαμε τὸν τίτλον τῶν θεοτοκίων αὐτῶν, πού ἔχει καὶ χαρακτῆρα τυπικῆς διατάξεως. Αὐτὸς προσδιορίζει: ὅτι τὰ θεοτοκία αὐτὰ λέγονται «μετὰ τὰ ἀπολυτικά τῶν μὴ ἑορταζομένων ἁγίων». Δεύτερο, γιατί μερικὰ τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰ θεοτοκία αὐτὰ ἔχουν κάποια ἀναφορὰ στὸ ἑορτολογικὸ θέμα τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδόμαδος, πρᾶγμα πού προσιδιάζει στίς περιπτώσεις μόνο πού δὲν ἑορτάζει ἅγιος κατὰ τὴν ἡμέρα αὐτή. Π.χ. Δευτέρα — τῶν ἀρχαγγέλων: «Ἀρχαγγελικὸν λόγον ὑπεδέξω...», ἥχος πλ. β', «Ὑπερέδης τὰς δυνάμεις τῶν οὐρανῶν...» βαρὺς. Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ — σταυρός: «Χαῖρε ἡ ράβδος, ἐξ ἧς ἀσπύρως Θεὸς βλαστήσας, ἀνεῖλεν ἐν ξύλῳ τὸν θάνατον» β', «καὶ πύλας τοῦ Ἄδου συνέτριψε» δ'. Σάββατον: «Προφῆται προεκήρυξαν, ἀπόστολοι ἐδίδαξαν, μάρτυρες ὡμολόγησαν...» ἥχος γ', κ.ἄ.

Στίς ἐνορίες, μὲ ἄλλα λόγια, τείνει νὰ καταργηθῇ ἡ διάκρισις μεταξὺ ἑορταζομένων καὶ μὴ ἑορταζομένων ἁγίων, τοῦλάχιστον στὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς ἀκολουθίας.

Τέλος ἂς σημειωθῇ ὅτι στὴν ἐκδοσὶ τοῦ Ὁρολογίου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ὑπάρχει μιὰ μικρὴ μὲν ἀλλὰ σημαντικὴ πα-

ράλειψις στὸν τίτλο τῶν θεοτοκίων αὐτῶν: παραλείπεται τὸ «μὴ (ἐορταζομένων ἁγίων)». Ἔτσι ὁμως ἀντιστρέφεται τελείως τὸ νόημα τῆς τυπικῆς διατάξεως: τὰ «θεοτοκία εἰς ἕκαστον ἔχον» παρουσιάζονται ὡς φαλλόμενα «μετὰ τὰ ἀπολυτίκια τῶν ἐορταζομένων ἁγίων». Ἀντιθέτως στὴν ὀρθή της μορφή («τῶν μὴ ἐορταζομένων ἁγίων») ὑπάρχει: σ' ὅλες τῖς ἐκδόσεις τοῦ Ὁρολογίου καὶ τῆς Παρακλητικῆς καὶ μάλιστα καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐκδοσὶ τῆς Παρακλητικῆς ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθῆναι 1976, σελ. 409.

Φ.

= Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α =

Κ. Γ. Μπόννη, Ὁμ. Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ, Τοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου Ἐπιστολαί. Α' Πρὸς Ἐφεσίους. (Σχόλια). — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἡ Γνώση τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν Μ. Βασίλειο. — **Β. Μ.**, Κοσμάς ὁ Αἰτωλός. — **Πρωτοπρεσβ. Ἀντωνίου Ἀλεβιζοπούλου**, Ὁ χιλιαστικὸς «παράδεισος». — **Γεωργίου Θ. Πρίντζιπα**, Ἰώσηπος Μοισιῶδαξ. — **Βασ. Μουστάκη**, Ἡ γυναίκα τοῦ Ἰώβ. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140).

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰαρίου 1, Ἀθῆναι 140.
Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.